Theo Knippenbergs

Bulkboek®

DIGITAAL

literaire klassieken - reeks middeleeuwen

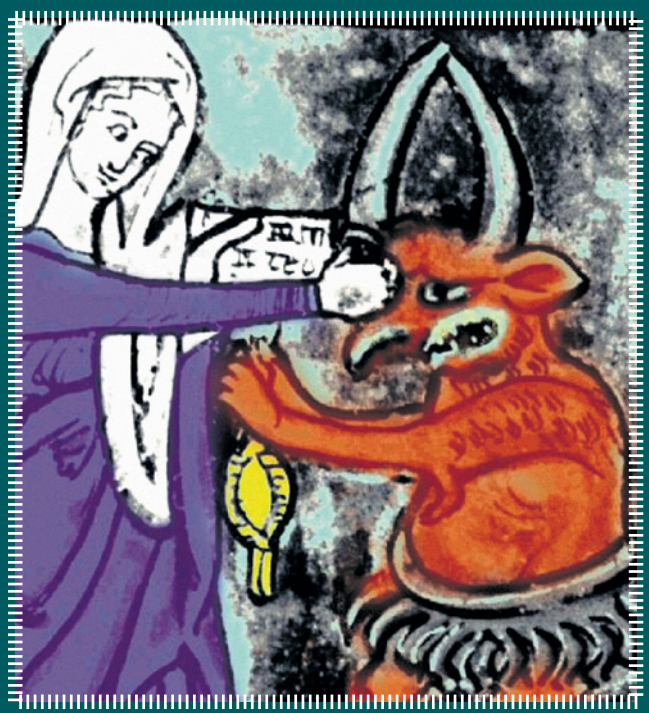

De waar gebeurde en wonderbaarlijke geschiedenis van Mariken van Nieumeghen, die meer dan zeven jaar met de duivel samenwoonde en omgang met hem had.

ISBN: 978-9-08349-185-1

Mariken van Nieumeghen,

Op rijm vertaald in modern Nederlands door Willem Wilmink.

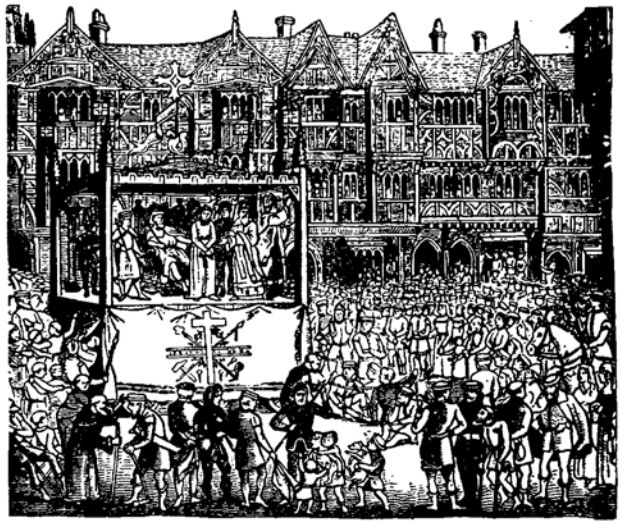

Een 16e eeuws wagenspel op de markt

Meer lezen op Literatuurgeschiedenis

Verantwoording

De oorspronkelijke tekst is gebaseerd op de uitgave uit circa 1518, gedrukt door Willem Vorsterman in Antwerpen.
De vertaling van Willem Wilmink is oorspronkelijk verschenen, samen met zijn vertaling van de Elckerlijc, in de reeks Nederlandse Klassieken (*Uitgeverij Prometheus/Bert Bakker, Amsterdam 1998*). De annotaties in dit bulkboek zijn van prof. dr. Dirk Coigneau.

Colofon

Dit bulkboek is vormgegeven door Natascha Frensch (www.natascha-frensch.nl)
en samengesteld door Theo Knippenberg voor BruutTAAL Educatieve Uitgeverij
(bulkboek@bruuttaal.eu)
Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij de steun van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands letterenfonds
dutch foundation for literature

Mariken van Nieumeghen, een inleiding

'Mariken van Nieumeghen' stamt uit de tijd dat heel West-Europa in de ban was van heksen. Heksen waren handlangers van de duivel, vrouwen die verantwoordelijk waren voor alle rampen die de gewone mensen troffen. Als er een besmettelijke ziekte uitbrak (en dat gebeurde vaak in die tijd), als de oogst mislukte, of gewoon als een koe plotseling minder melk gaf, werd er een vrouw in de buurt beschuldigd van hekserij. Als een man geen erectie meer kon krijgen, beschuldigde hij zijn vrouw van hekserij.

En veel van die beschuldigde vrouwen legden wel een bekentenis af, na dagenlang, soms wekenlang gemarteld te zijn.

Hekserij

Duizenden vrouwen die van hekserij waren beschuldigd, werden na zo´n 'bekentenis' naar de brandstapel gesleept en levend verbrand. Anderen overleefden de rechtszaak niet. Een beproefde manier om de waarheid te achterhalen was door een vrouw in een gracht te werpen. Heksen waren immers, net als de duivel zelf, lichter dan water, ze zouden blijven drijven. Als een vrouw bleef drijven was ze een heks. Als ze verdronk, was ze onschuldig.

Seks met de duivel

Een van de ergste vorm van hekserij was 'omgang te hebben' (seks te hebben) met de duivel. En dat is precies waar Mariken, de hoofdpersoon van dit verhaal, zich schuldig aan maakt. Toch maakt Mariken in dit verhaal geen enkele ´hekserige´ indruk. Ze komt over als een wat naïef dorpsmeisje, open voor anderen en leergierig.
Zij ontmoet de duivel als ze door haar oom naar 'de grote stad' Nijmegen is gestuurd om boodschappen te doen. Ze zou blijven overnachten bij haar tante, maar deze ongetrouwde, oversekste en kwaadaardige vrouw stuurt haar weg. Helemaal van streek bidt Mariken om hulp, van God of desnoods van de duivel. En ja, dat hoef je de duivel geen twee keer te vragen.

De duivel die zich meldt, en die zich Moenen noemt, mist één oog. Duivels die een mensengedaante aannemen hebben nu eenmaal altijd een kleine lichamelijke afwijking, zoals bokkenpoten, of een staart in hun broek.

Loverboy

Moenen probeert haar te versieren als een echte loverboy-pooier met bling-bling, met juwelen en geld, maar daar is Mariken niet zo in geïnteresseerd. Dan belooft hij haar kennis: hij zal haar de zeven vrije kunsten leren. Voorwaarde is wel dat ze God en haar naam - afgeleid van Maria - afzweert. Met het eerste heeft Marieken geen probleem. Het tweede weigert ze, maar als compromis mag ze de eerste letter van haar naam houden, de ´M´ en dus heet ze voortaan Emmy. En zo trekt Mariken als Emmy samen met Moenen de wereld in.

De 7 vrije kunsten

De zeven vrije kunsten die Mariken van Moenen leert, waren het einddoel van het onderwijs in de middeleeuwen. Ze waren de voorlopers van onze wetenschappen. De eerste drie zijn taalvakken, namelijk Grammatica, Retorica (spreken) en Logica (redeneren). Dan volgen twee wiskundevakken, Aritmetica (algebra) en Geometrica (meetkunde). Verder Astronomia (astronomie) en tenslotte Musica, de leer van de muzikale harmonie.

Zelfmoord

Intussen zien we nog een ontmoeting tussen de oom van Mariken, een priester die wanhopig op zoek is naar zijn verdwenen nichtje, en zijn zus, de slechte tante. Die tante heeft ook nog eens politieke interesses. Zij heeft partij gekozen in een conflict tussen hertogen. Als blijkt dat de verkeerde hertog dit conflict wint, 'keelt' tante zichzelf. Ze pleegt zelfmoord. Dat is een grote zonde, en ontneemt de zondaar bovendien elke kans op berouw. Dus de duivel neemt haar ijlings mee naar de hel.

Via de kroeg naar de hel

Intussen reizen Emmeken en Moenen nu samen naar Antwerpen, waar ze hun intrek nemen in de herberg Den Gulden *Boom*. De herberg wordt in de middeleeuwse literatuur vaak afgeschilderd als een duivels paradijs, van drank en vrouwen, helen en stelen, hoeren en snoeren. In deze herberg draagt

Mariken een eigen gedicht, een loflied op de poëzie, voor. Gecharmeerd door het mooie meisje, vallen enkele stamgasten elkaar aan. Het eerste slachtoffer tuimelt dood neer. Er zullen er nog tweehonderd volgen. Want Moenen is een meesterlijke intrigant, die mensen tegen elkaar op weet te hitsen en tot de vreselijkste daden brengt. Hij laat ze elkaar vermoorden of hij breekt ze zelf de nek, voordat ze spijt of berouw van hun zonden kunnen krijgen. Zijn doel is zoveel mogelijk zielen in het verderf, ja letterlijk in de hel te storten. waar Moenens baas, opperduivel Lucifer, de nieuwkomers opwacht.

Rederijkers

Het gedicht dat Mariken in de herberg declameert is helemaal in de stijl van de Rederijkers, die de poezie zagen als een soort wiskundeformule. De meest ingewikkelde rijmschema's waren het mooist (zie het artikel over de Rederijkers poezie op pagina 27).

Vooral het *refrein* was bij de rederijkers erg geliefd. In een refrein telt elke strofe minstens acht versregels. Opvallend is dat alle strofen op dezelfde regel eindigen, de 'stockregel', die de grondgedachte van het gedicht uitdrukt. Zo is de stockregel in het lofdicht op de poëzie dat Mariken van Nieumeghen in de herberg te Antwerpen declameert: 'Doord' onkonstige gaat die konste verloren'.

Een wagenspel

Zo leven Moenen en Emmeken zeven jaar lang vrolijk samen. Dan krijgt Emmeken heimwee en wil naar Nijmegen terug. Daar ziet ze een opvoering van een wagenspel. Dat is een toneelstuk dat opgevoerd wordt op een platte boerenwagen als podium, waarmee de toneelgroep rondtrekt van markt tot markt. Het resultaat is een toneelstuk binnen een toneelstuk, het wagenspel binnen het grotere toneelstuk dat Mariken is.

Masscheroen

Het wagenspel waar Mariken naar staat te kijken heet 'Masscheroen'. Het gaat over een duivel die in discussie is met God. Masscheroen baalt dat God de duivels, voormalige engelen die ooit één keer de fout zijn ingegaan, voor eeuwig heeft verdoemd. Terwijl God de mènsen, die keer op keer de vreselijkste dingen uithalen, wel steeds weer hun zonden vergeeft. Masscheroen wil God overtuigen om nu maar ééns en voorgoed een einde te maken aan dat zootje op aarde. God aarzelt. Hij is al half overtuigd als de heilige Maria ingrijpt. Zij pleit ervoor dat de mensen vergeving voor hun zonden zullen krijgen, als ze maar echt berouw hebben.

Mariken komt tot inkeer

Mariken weigert echter te geloven dat iemand die zeven jaar lang met een vleesgeworden duivel samengeleefd heeft, en de aanleiding van menige dode geweest is, voor vergeving in aanmerking kan komen. Totdat God zelf in het wagenspel verklaart: *Al had één mens alle zonden begaan, die ooit in de wereld zijn aangetroffen, als hij berouw heeft zullen ze hem vergeven worden*.

Dan besluit Mariken ter plekke haar leven te beteren en met Moenen te breken.
Moenen ontsteekt in woede, sleurt haar mee de lucht in en laat haar van grote hoogte omlaag vallen. Het meisje breekt wat botten maar blijft in leven. En als Moenen haar alsnog de nek wil breken is daar gelukkig haar oom weer, die als priester nog wel wat trucs kent om de duivel op afstand te houden.

Eind goed, al goed

De oom neemt Mariken mee naar allerlei, steeds hoger geplaatste, priesters maar geen daarvan durft Mariken haar zware zonden te vergeven. Zeven jaar seksuele omgang met de duivel! (Duizenden vrouwen zijn voor veel minder op de brandstapel gezet).

Samen met haar oom reist Mariken ten einde raad naar Rome, naar de paus, de letterlijke plaatsvervanger van God op aarde. Maar zelfs die wil hier eerst z'n vingers niet aan branden. Dan heeft de paus een idee. Hij laat Mariken drie dikke ijzeren ringen om haar hals en armen aanbrengen: als deze afvallen, zal haar alles door God vergeven zijn. En inderdaad: nadat Mariken vierentwintig jaar lang in een klooster boete heeft gedaan, worden haar door een engel de ringen afgenomen.

De auteur

Het 'Mariken van Nieumeghen' is een mirakelspel, een toneelstuk waarin een mirakel (een wonder) een grote rol speelt. Of het stuk ook geschreven is om opgevoerd te worden, of als 'leesdrama', waarbij de dialoogvorm alleen gekozen was om het lezen makkelijker te maken, daarover verschillen de meningen.

Wie dit mirakelspel, dat om zijn uitbeelding van de personages tot een hoogtepunt van toneelschrijfkunst gerekend mag worden, geschreven heeft, is onbekend. Sommige geleerden stellen zelfs dat het om twee auteurs moet gaan. De eerste die het toneelstuk (de dialogen op rijm) heeft geschreven. En een tweede die daar (later) de niet-rijmende tussenstukken bij heeft geschreven.

Het boek

Het verhaal over Mariken van Nieumeghen kennen we dankzij een uitgave uit circa 1518, gedrukt door Willem Vorsterman in Antwerpen. Waarschijnlijk is deze druk gebaseerd op een eerdere, verloren gegane versie, waarvan wel een Engelse vertaling is gevonden, gedrukt door Jan van Doesborch, een andere Antwerpse drukker.

Mariken, de film

Mariken blijft tot de verbeelding spreken. Zo kent de stad Nijmegen nog steeds de Mariken Winterfeesten. In tal van landen zijn intussen vertalingen of bewerkingen van Mariken verschenen of toneelstukken die er op zijn gebaseerd. Zo maakte Hugo Claus in 1968 een geruchtmakende nieuwe versie van het 'wagenspel in een mirakelspel' onder de titel *Masscheroen. Een spel.* Er is een tv-film uit 1968 van de Mariken. Een jeugdboek van Peter van Gestel dat in 2000 verfilmd werd. En er zijn elk jaar wel toneelvereningen of dramadocenten op scholen die mooie dingen doen met 'Mariken'.

En er is nog steeds (zojuist opnieuw uitgebracht op dvd) de aangrijpende speelfilmversie van Mariken van Nieumeghen door Jos Stelling.

Natuurlijk neemt deze film, zoals elke film, veel vrijheden ten opzichte van het boek. Zelfs het verhaal lapt Stelling deels aan zijn laars. Maar de essentie van de Mariken staat pal overeind in deze film, die tegelijk elke jongere van nu een prachtige blik biedt op het eind van de Middeleeuwen.

Theo Knippenberg

Een stadsverhaal

Mariken van Nieumeghen is een van de eerste grote stadsverhalen in de Nederlandse literatuur.

In de vroege Middeleeuwen speelden de steden in de Nederlanden nog een ondergeschikte rol. Bestaande steden als Amsterdam, Rotterdam, Leiden, Utrecht en Maastricht waren en bleven klein.

Pas aan het eind van de twaalfde eeuw, toen de bevolking snel groeide en de welvaart toenam, bloeiden die steden op.
Maar die nieuwe 'stadscultuur' paste slecht binnen de bestaande 'feodale' structuur van de samenleving die tot dusver had bestaan uit drie groepen: Vechters, bidders en boeren. Nu kwamen daar ambachtslieden bij, en kooplieden.

Tegelijk veranderde daarmee de economie, die tot dusver vooral gedraaid had op ruilhandel. De boeren voldeden aan hun verplichtingen aan de adel en de kerk door het leveren van arbeid, of door het afstaan van een deel van de oogst. De adel voldeed de verplichtingen aan de leenheer door ridders te leveren voor een veldslag. De priesters voldeden aan al hun verplichtingen door te bidden. Geld was daarbij niet echt nodig. Geld was zelfs een beetje verdacht op het platteland.

Maar in de steden draaide alles steeds meer om geld. Dat werd het ruilmiddel bij uitstek. En om dingen te kunnen bezitten moest je nu dus geld hebben. De adel ging overstag en kwam vervolgens altijd geld tekort. De inkomsten uit bestuur en grootgrondbezit waren niet genoeg om de gewenste levensstijl te kunnen betalen. En terwijl de adel verarmde, groeide de rijkdom van sommige kooplieden.

Gedurende de veertiende eeuw kwamen huwelijken tussen verarmde edelen en rijk geworden stedelingen dan ook steeds vaker voor. En hoe meer de handel groeide, hoe sneller de welvaart en de macht van de steden groeide.

In de zestiende eeuw, toen Mariken geschreven werd, had de stad zich definitief boven het platteland gesteld. Voor de stedelingen uit die tijd waren plattelanders andere mensen:onbeschaafd en achterlijk. Op het platteland leefde men nog in grootgezinnen: met meerdere generaties en ongehuwde broers en zusters in één huis. In de stad ontstond het moderne gezin als hoeksteen van de samenleving: man, vrouw, kind(eren).

Daarmee ontstond een probleem dat je tegenkomt in tal van verhalen uit die tijd, 'de strijd om de broek': wie is thuis de baas? Valse schoonmoeders stoken hun dochters op niets van hun man te pikken en hem af te richten tot pantoffelheld.

Een ander probleem, dat je ook terugvindt in de 'Mariken' is de toename van armoede in de zestiende eeuw. In de nieuwe 'geldeconomie' waren steeds meer mensen niet in staat in hun levensonderhoud te voorzien, terwijl de kerk en de samenleving niet meer in staat waren voor deze mensen te zorgen. Het waren er te veel geworden en er waren – door de groei van de steden - teveel mensen die men niet kende. Veel arme sloebers waren aan het zwerven geraakt, in de hoop elders aan de bak te komen.

Wie niets had, had ook niets te verliezen. De criminaliteit in en rond de steden nam dan ook explosief toe.

En vooral de herberg, die een grote rol speelt in de 'Mariken', werd een verzamelplaats voor gespuis, waar een fatsoenlijk mens niets te zoeken had. Maar voor Moenen, altijd op jacht naar slechte zielen, was het daar prijsschieten.

Video: De opkomst van de stad in de late middeleeuwen

De waar gebeurde en wonderbaarlijke geschiedenis van Nijmeegse Marieke, die meer dan zeven jaar bij de duivel woonde en omgang met hem had.

In de tijd dat hertog Arnold van Gelre in Grave gevangen werd gezet door zijn zoon hertog Adolf en diens trawanten, woonde op vijf kilometer van Nijmegen een vrome priester die Gijsbrecht heette. En bij hem woonde een mooie jonge maagd, die Marieke heette en de dochter was van zijn overleden zuster.
Dit meisje deed het huishouden van haar oom en verzorgde hem met ijver en toewijding.

I Hoe Gijsbrecht zijn nicht naar Nijmegen stuurde

Op een dag stuurde deze Gijsbrecht zijn nicht naar Nijmegen om daar te kopen wat ze nodig hadden. Hij zei tegen haar:

Marieke!

MARIEKE

Oom, wat wilt u van mij?

OOM

Kind, hou je hoofd er even goed bij:
jij moet vandaag naar Nijmegen gaan
om boodschappen, want het ontbreekt ons aan
kaarsen, aan olie om de lamp te doen branden.
Azijn, zout en uien zijn niet meer voorhanden,
zwavelstokjes nog maar een paar.
Hier zijn acht stuivers. Loop nou maar
naar Nijmegen, koop wat ons mag ontbreken.
Daar is het marktdag, zoals alle weken,
dus daar vind je alle koopwaar bijeen.

Mariken!

MARIKEN

What ghelieft u, heer oom?

DIE OOM

Hoort kint, slaet mijnder woorden goom: [1]
Ghi moet nae Nimmeghen nemen u vertreck
Om ons proviande te halen; wi hebbens ghebreck, [2]
Van keersen, van olie in die lampe te doene,
Van azine, van soute ende van enzoene [3]
Ende van solferpriemen, [4] *soe ghi selve entcnoopt.*[5]
Daer [6] *zijn acht stuvers; gaet henen, coopt*
Te Nimmeghen van dies wi hebben breke. [7]
Tesser nu iuyst mertdach vander weke, [8]
Te bat [9] *suldi vinden al dat u ghereyt.* [10]

1 *slaet ... goom* = let wel op mijn woorden. – **2** *wi hebbens (hebben es) ghebreck van ...* = we hebben er gebrek aan – **3** *enzoene* = ui. – **4** *solferpriemen* = zwavelstokjes – **5** so ghi selve ontcnoopt = naar je zelf verklaart – **6** *Daer* = versta hier. – **7** *van dies... breke* = dat wat ons ontbreekt. – **8** *nu ... vander weke* = nu (vandaag) juist marktdag van de week – **9** *te bat* = te eerder – **10** *ghereyt* = van pas komt.

MARIEKE

Oom, ik loop daar gehoorzaam heen
en koop alles wat wij ontberen.

OOM

't Wordt misschien te laat om terug te keren,
want de dagen zijn kort. Misschien is het beter,
met die afstand van vijf kilometer
en nu 't al tien uur is of daaromtrent,
dat je geen haast maakt, als je daar bent.
Als je, voordat de zon is gaan dalen,
dat eind naar huis niet meer kunt halen,
overnacht er dan. dat maakt mij wat geruster.
slaap bij je tante, bij mijn lieve zuster,
die je wel om een nachtje logies kunt vragen.
Dat is beter dan dat je langs heggen en hagen
de weg terug bij nacht zou beproeven,
want de buitenwegen zijn niet zonder boeven,
en jij bent een jonge, knappe meid.
Ze kunnen je aanspreken.

MARIEKE

Oom, ik handel altijd
zoals ik volgens u handelen moet.

OOM

Doe je tante de groeten en 't ga je goed.
Koop alles wat nodig is, naar maat en gewicht.

MARIEKE

Ja, oom. Adieu.

OOM

Adieu, lieve nicht,
in Gods genade heb je niets te vrezen.
Waarom, God, zou ik zo zwaarmoedig wezen?
Omdat het land verdeeld is in haat
of omdat mijn nicht me verlaten gaat?
Hoe kom ik zo bedrukt?
Ik begrijp het niet,
maar sinds dat meisje me verliet,
is het me of mijn hart dat betreurt,
ben ik bang dat haar of mij iets gebeurt.
Dat ik haar gaan liet, moet ik berouwen:
't is dwaasheid, meisjes of jonge vrouwen
te laten gaan over 's Heren wegen,
want overal kom je schurken tegen.

MARIKEN

Heer oom, tot uwer onderdanicheit
Kent mi bereet; ick wil gaen mynder strate

DIE OOM

Om tavont weder thuys te sine werdet te late,
Want die daghen zijn seer cort nu ter willen, **1**
Ende tes van hier te Nieumeghen twe groote milen
Ende tes nu tien uren of daer toe bet. **2**
Hoort kint, eest dat ghier so lange let, **3**
Dat u dunct, dat ghi met sconen daghe
Niet thuys gheraken en sout tuwen behaghe, **4**
Blijft daer vri **5** *te nacht, ick werts te gherustere.* **6**
Ende gaet slapen tot uwer moeyen, mijnder sustere;
Die en sal u om eenen nacht niet ontsegghen. **7**
Ick heb liever dan dat ghi doer haeghen ende heggen
Thuys bij doncker sout comen alleene;
Want den wech en es van boeven niet alte reene,
Ende ghi sijt een schone, ionghe lustighe **8** *maecht;*
Men soude u lichtelijck aenspreken.

MARIKEN

Heer oom, soot u behaecht,
So sal ick alle dinghen doen, ende niet el. **9**

DIE OOM

Groet mi u moeye, mijn suster, ende vaert wel.
Coopt al dat ons ghebrect, bi mate ende bi gewichte.

MARIKEN

Ick sal, heer oom. Adieu.

DIE OOM

Adieu Mariken nichte,
Gods gratie moet **10** *u eenpaer wesen.* **11**
Heer Godt, hoe mach mi therte so swaer wesen?
Eest dattet lant hier so tweedrachtich si?
Of eest om dat mijn nichte daer scheyt van mi?
Ontbeyt, **12** *hoe coem ic aldus swaer?* **13**
Dits vreemt bediet, **14**
Met dat **15** *Meysken daer van mi schiet* **16**
Wert mi te moede recht ick en weet niet hoe,
Ick duchte, haer oft mi sal wat comen toe. **17**
Ick wilde dat icse thuys hadde ghehouwen;
Tes dwaesheit ionghe meyskens of vrouwen
Alleene te laten gaen achter lande, **18**
Want die boeverie der werelt is menigherhande.

1 *nu ter wilen* = in deze tijd (van het jaar). – **2** *of daer toe bet* = of later nog.– **3** *let* = toeft. – **4** *tuwen behaghe* = tot wat of waar je verlangt – **5** *vri* = gerust – **6** *ick ... gherustere* = ik zal er zoveel geruster door zijn. – **7** *ontsegghen* = weigeren. – **8** *lustighe* = aardige – **9** *niet el* = niet anders. – **10** *moet* = moge – **11** *u eenpaer wesen* = bestendig bij u blijven. – **12** *Ontbeyt* = wacht – **13** *hoe... swaer* = vanwaar plots die zwaarmoedigheid – **14** *bediet* = zaak. – **15** *met dat* = door dat het – **16** *schiet* = scheidde. – **17** *comen toe* = overkomen. – **18** *achter lande* = weg van huis.

II Hoe Marieke door haar tante schandelijk bejegend werd

Zo heeft Marieke van haar oom afscheid genomen en ze is naar Nijmegen gegaan en heeft daar alles gekocht wat zij of haar oom nodig konden hebben. En op diezelfde dag dat zij in Nijmegen kwam, had haar tante zo'n ruzie gemaakt met vier of vijf vrouwen vanwege hertog Adolf, die zijn vader gevangen had laten nemen, dat ze meer op een gek of een razende duivelin leek dan op een christenmens. Want zij had partij gekozen voor de jonge hertog en toen ze later hoorde dat de oude hertog uit de gevangenis bevrijd was door toedoen van de slotvoogd van het kasteel te Grave, maakte ze zich van kant, zoals u nog in detail beschreven zal worden. Toen Marieke zag dat het al avond was nadat ze alles had gedaan waarvoor ze gekomen was, zei ze bij zichzelf:

Alles wat ik vandaag kopen zou,
liet ik meten en afwegen zoals ik wou,
en ik heb het daarna gekocht en betaald.
Maar het duurde zo lang, dat de zon is gedaald
en dat het al gauw donker zal wezen.
Die zonnewijzer, daar kan ik op lezen
hoe laat het is. Tussen vieren en vijven!
Ik zal vannacht in de stad moeten blijven:
nog een uur en de dag is voorbij
en het is wel drie uur gaans voor mij
van hier naar mijn oom. Dat zal ik niet wagen.

Daar woont mijn tante. Laat ik haar vragen
om een bed voor me klaar te maken,

dan kan ik morgen na het ontwaken
meteen naar mijn huis en aan de arbeid gaan.
Bij haar deur zie ik tante al staan.
Ik groet haar zoals ze van mij mag verwachten:
Tante, moog' Christus uw leed verzachten,
evenals dat van uw vrienden en buren.

TANTE

Dag, duivel! Hoe branden de helse vuren?
Zeg, juffrouw, wat heb jij hier te maken?

MARIEKE

Mijn oom stuurde mij om allerlei zaken,
om druivensap, mosterd, om kaarsen, azijn
en wat er bij ons nog meer nodig mocht zijn,
naar de stad, maar voor ik het kon belopen

Nu heb ic van als [1] dat ons ghebrack
Doen weghen ende meten naer mijn ghemack, [2]
Ende daer na ghecocht ende wel betaelt,
Maer mi dunct, dat ic hier so langhe heb gedraelt,
Dat ghinder die nacht compt op gheresen.
Daer sie ick eenen wiser; [3] wat [4] macht wesen
Aenden dach? Tes alre tusschen vieren ende viven.
Nu moet ic tavont int stede bliven;
Ten es noch maer een ure dach
Ende in drie uren dat [5] ict nauwelijck gaen en mach
Van hier tot mijns ooms. Neen, test beter ghebleven.
Mijn moeye die woent recht hier neven;
Ick wil haer gaen bidden, [6] datse mi een bedde decke,
Ende morghen, also vroech als ick ontwecke, [7]
Soe mach ic mi nae huys snel ten labuere slaen. [8]
Ick sie mijn moeye voer haer dore staen;
Soot wel betaemt wil icse gaen groeten.
Moeye, Christus wil [9] al u leet versoeten, [10]
Ende alle die ghi lief hebt hoeden van gequelle. [11]

DIE MOEYE

Ke, [12] willecome duvel, hoe staget [13] in die helle?
Wel joncfrouwe, wat hebdi nu hier te doene?

MARIKEN

Mijn oom sat mi omtrent der noene
Om keersen, om mostaert, om azijn, om veriuys, [14]
Ende om al datter ghebreck was tonsent in huys,
Ende eer ick van deen totten anderen heb connen loopen,

1 *als* = alles. – **2** *ghemack* = zin, behoef. – **3** *wiser* = zonnewijzer – **4** *wat* = hoe laat... – **5** *dat* = expletief – **6** *bidden* = vragen. – **7** *ontwecke* = ontwaak. – **8** *mi slaen* = me begeven. – **9** *wil* = moge – **10** *versoeten* = verzachten. – **11** *gequelle* = leed. – **12** *Ke* = uitroep – **13** *staget* = staat het – **14** *veriuys* = sap van onrijpe druiven

en alles had kunnen vinden en kopen,
werd het zo laat. Als het u niet ontrieft,
maak mij dan een bed op, alstublieft.
Ik kan nog naar huis gaan, maar in de nacht
worden meisjes bespied en opgewacht,

onteerd, verkracht, zodat ze zich schamen.
Dat gebeurt mij niet.

TANTE

Ach, kuise dame,
God, God, zorg jij zo voor je maagdelijkheid?

Je weet toch wel, nicht, hoe jijzelf indertijd
verwekt werd? Je weet heus wel van wanten.

Jij hebt vandaag lopen lanterfanten
en de hele middag niks uit willen voeren.

MARIEKE

Ik was druk genoeg, tante.

TANTE

Ja, met hoeren en snoeren
en drinken en klinken met een van die baasjes.
Overal zijn wel Jantjes en Pietjes en Klaasjes

om meisjes zoals jij in 't koren te leiden,
en zijn ze daar eenmaal met z'n beiden,
O, dan wordt Lijsje door Hannes gekeesd!
Nicht, jij bent ook wel zo bezig geweest,
want bij jou op het land wacht men zo lang niet.

Ende alle dinck heb connen vinden ende coopen,
So eest sus [15] *late worden, ende luttel grievet* [16] *u,*
Dat ghi mi te nacht een bedde decket, ghelievet u.
Ic soude immer [17] *toch thuys gaen, maer metter nacht*
Wort somtijts een maechdeken bespiet ende gewacht, [18]
Onteert, vercracht te haren verwite; [19]
Ende daer voer sorghe ick. [20]

DIE MOEYE

Wachermen, [21] *tijte!* [22]
Sorchdi nu so seere voor uwen machdom, godwouds! [23]
Ke, lieve nichte, ghi weet doch van oudts
Hoe ghi ghewonnen waert, [24] *al ghelaeti u* [25] *dus inge.* [26]
Ghi en hebt hier sint der noenen met uwen dinge
Niet besich gheweest, laet ic mi dincken. [27]

MARIKEN

Ick doe seker, [28] *moeye.*

DIE MOEYE

Ja, oft sitten drincken
Iewers [29] *int heimelijke, nae uus herten willeken.*
Ke, nichte, te lande waert [30] *Cleyken ende Gilleken* [31]
Connen alte wel dese meyskens int coren leyden,
Ende alse ten avontspele [32] *gaen onder hem beyden,*
Hoe wort Lijse dan van Hannen [33] *ghetoeft!* [34]
Ke, nichte, ghi hebtet al wel gheproeft,
Want touwent [35] *woont so menich frisch gheselleken.*

15 *sus* = zo – **16** *grievet* = moge het u hinderen. – **17** *immer* = wel, beslist, in elk geval. – **18** *gewacht* = opgewacht. – **19** *verwite* = schande. – **20** *sorghe ick* = pas ik voor op – **21** *wachermen* = ocharme – **22** *tijte* = kuiken. – **23** *godwouds* = God beter 't. – **24** *hoe ghi ghewonnen (verwekt) waert* = hoe je zelf verwekt bent – **25** *ghelaeti u* = hou je je, doe je – **26** *dus inge* = zo eng, zo preuts. – **27** *laet ic mi dincken* = zou ik zo denken. – **28** *Ick doe seker* = toch wel. – **29** *iewers* = ergens. – **30** *te lande waert* = op het (platte)land – **31** *Cleyken ende Gilleken* = Klaasje en Gillisje, algemeen gangbare mansnamen. – **32** *avontspele* = avondvermaak, danspartij – **33** *Lijse* (lies) en *Hannen* (Jan) = stereotiepe namen van meid en knecht – **34** ghetoeft = geknuffeld. – **35** *touwent* = (ten uwent) bij jullie.

MARIEKE

Waarom zegt u dat, tante?

TANTE

Ach, lekkere hangtiet,
al durf je dan de waarheid niet aan,
jouw benen zijn vaak uit elkaar gegaan
om te genieten van iemand z'n fluit.
Maar al gaan er nog zoveel in en weer uit,
elke meid noemt zich maagd tot haar buik opzwelt.

MARIEKE

Dat u me zulke dingen vertelt,
terwijl ik geen schuld heb, kan ik niet verdragen.

TANTE

Ik heb mensen gesproken die zelf zagen
hoe jij met je eigen oom lag te vozen.
Nu ik het vertel, moet ik bijna blozen.
Je maakt onze hele familie te schande,
jij miskraam. Je mag in de goot belanden.
Jouw gezicht maakt me uitzinnig van woede.

MARIEKE

God, wat wordt het me vreemd te moede:
of een inwendig bloeden
de aderen in mijn hoofd doet splijten.
Die smerige woorden, die vuile verwijten,
terwijl ik niemand kwaad heb gedaan.
Tante, kunt u me een bed toestaan
voor alleen maar vannacht?

TANTE

Lag je maar in de Maas,
zo diep als dit huis hoog is, als aas
voor de vissen die daar dalen en stijgen.
Rot op, of je zult er spijt van krijgen!
Ik sta warempel van woede te beven.

MARIEKE

Tante, u hebt ongelijk.

MARIKEN

Twy [36] *segdi dat, moeye?*

DIE MOEYE

Ey, dobbel velleken, [37]
Al en doch [38] *die waerhaeyt niet gheseyt,*
Ghy hebt menichen rey ghereyt, [39]
Daer die pijper geen vijf groote en wan. [40]
Ende al gaetmen langhe af ende an, [41]
Tes al [42] *maecht tot dat den buyck op rijst.*

MARIKEN

Dat ghi mi dese scande bewijst [43]
Sonder schult, es mi te hert om verdraghen.

DIE MOEYE

Ick hebbe lieden ghesproken, dye u lestent [44] *saghen*
Met uwen eygenen oom ligghen so ontscamelijck, [45]
Dat [46] *mi te segghen waer onbetamelijck.*
Onteeren blamelijck doedi al ons geslachte.
Tfij moet u worden, [47] *onsalighe drachte;* [48]
Ick en mach u niet sien te mijne goede. [49]

MARIKEN

Here God, hoe wee wert mi te moede!
Hoe ontstelt van bloede werdt mijn gheheel
lichaem soudeynich, [50]
Die smedige [51] *woorden, dit vewijt vileynich* [52]
Te hoorene ende te verdragen sonder scult!
Nu moeye, segt oft ghi mi een bedde decken sult
Desen nacht ende niet langher!

DIE MOEYE

Ghi laecht mi liever in die Maze
Alsoe diepe als dit huys hooch is, tot eenen aze
Van alle die visschen dier inne vlieten.
Dus vertrect van hier, oft het sal u verdrieten!
Van thoorne sta ick als een loof en beve. [53]

MARIKEN

Moeye, ghi hebt groot onghelijck.

36 *Twy* = waarom – **37** *dobbel velleken* = schijnheilige, dubbelhartige slet – **38** *al en dooch* = al betaamt het niet dat ... – **39** *reij ghereyt* = rondedans gedanst, hier ter omschrijving van geslachtelijk verkeer. – **40** *Daer ... wan* = waar de fluitspeler geen vijf stuivers aan verdiende (een stille bruiloft). – **41** *af ende an* = op en neer, heen en weer. – **42** *Tes al ...* = spreekwoordelijk – **43** *bewijst* = aandoet. – **44** *lestent* = onlangs, – **45** *ontscamelijck* = schaamteloos. – **46** *Dat* = dat het. – **47** *Tfij moet u worden* = schande kome over u – **48** *drachte* = schepsel. – **49** *te mijnen goede* = mij ten goede – **50** *soudeynich* = plotseling. – **51** *smedige* = smadelijke – **52** *vileynich* = gemeen. – **53** *sta ... beve* = sta ik te beven als een blad.

TANTE

Wacht even,
jij teef, het lijkt me nog niet zo gek
als ik eens hard aan je vlechten trek.
Die meid begint me zo op te winden,
ik zou de duivel vast kunnen binden
alsof-ie een kind was met kippenkracht.

Ik ben wel zo van mijn stuk gebracht,
ik weet niet of ik op mijn hoofd sta of op mijn voeten.
Met iedereen die ik vandaag zal ontmoeten,
veeg ik uit woede even de vloer aan:
die mag naar de duivel en z'n ouwe moer gaan.

MARIEKE

Meisje, nu komt er een tijd van verdriet.
Hoe het nu verder moet, weet ik niet,
ik weet van mezelf geen hoe of wat.
Met een dwaas hoofd loop ik uit de stad,
niet meer bang dat er boeven komen.
Straks maak ik een bedje onder de bomen.
Met vragen stellen is het gedaan:
al kwam de baarlijke duivel eraan,
mij was het best, ik zou nergens naar vragen.
Onder deze haag kan ik alles verdragen
en kan ik mezelf beleefd aanbevelen
aan God of aan duivels, wie weet met hoevelen.

DIE MOEYE

Ontbeyt, [54] *dese verhide* [55] *teve*
En salmi niet laten onghequelt!
Moeten die tuyten [56] *wat zijn verstelt?* [57]
Ja, si beghint mi [58] *den worm int hoot te roerene.*
Ick stae quaet ghenoch om den duvel te snoerene.
Oft om op een cussen te binden, al [59] *waer hi kintsch.* [60]
Ic stae wel soe spijtelijcken [61] *en winsch,* [62]
Ic en weet nauwe ofic op mijn hoot sta of mijn voeten.
Al die mi desen dach ontmoeten,
Die sal ick antwoerden, dwelck mi dit beroer [63] *doet,*
Alleens [64] *ghelijck die duvel zijn moer doet.*

MARIKEN

O bedructe, nu is u lijden naest. [65]
Ic blijve staende wel so beraest [66]
Dat ic van miselven en weet hoe noch wat.
Met eenen dullen hoofde loop ic noch uuter stat,
Ontsiende [67] *boeven noch daer toe roovers.*
Ic scatte [68] *ic mijn bedde make onder die loovers;*
Ic en vrage na niemant [69] *die nu levende si,*
Al quaem die baerlijcke duvel [70] *tot mi,*
Ic ben nu als die nieghers [71] *nae en vraghe.*
Nu gae ic sitten onder dese haghe, [72]
Misselven bevelende inden handen
Van Gode of alle die helsche vianden. [73]

54 *Ontbeyt* = wach – **55** *verhide* = vervloekte. – **56** *tuyten* = haren, lokken – **57** *verstelt* = door elkaar geschud. – **58** *si begint mi …* = ze maakt me nog dol. – **59** *al* = alsof – **60** *kintsch* = weerloos als een kind. – **61** *spijtelijcken* = woedend – **62** *winsch* = verdraaid, ontsteld. – **63** *beroer* = beroering, ontsteltenis. – **64** *alleens* = geheel als – **65** *naest* = zeer nabij. – **66** *beraest* = verdwaasd, buiten zinnen. – **67** *ontsiende* = vrezende. – **68** *scatte* = denk. – **69** *Ic en vrage na niemant* = ik trek me van (niets of) niemand nog wat aan – **70** *die baerlijcke duvel* = de duivel zelf. – **71** *nieghers* = nergens – **72** *haghe* = struikgewas, bosje. – **73** *helsche vianden* = helse duivels.

III Hoe Marieke wegging bij haar tante en Nijmegen verliet

Zo is de jonge maagd Marieke weggegaan bij haar tante en heeft ze huilend en diep in de put in de donkere nacht de stad Nijmegen verlaten, en ze kwam bij een grote haag, waar ze diep bedrukt onder zat te huilen en te snikken.
Bedroefd van hart gaf ze zich zeer dikwijls over aan de duivel en zei bij zichzelf:

Ach! Zuchten en huilen en handengewring
en de kluts volkomen kwijt:
dat is al mijn troost; tot geen ander ding
heeft het schelden van tante geleid.
Heb ik ongelijk in mijn woede en spijt
om wat ik onschuldig heb moeten verduren?
Nee toch? In mij groeit een grote nijd,
die mijn hart overwoekert, mettertijd.
Dan omhels ik het kwaad en ben ik bereid
mezelf te verdoemen tot de helse vuren.

Weemi! suchten, crijsschen [1] *ende hantghewricnk,* [2]
Misselven hetende vermalendijt,
Dats nu mijn solaes [3] *ende anders gheen dinck*
Doer mijn moeyen scandich vewijt.
Eest onrecht, [4] *dattet mi spijt* [5]
Sonder cause [6] *sulcken woorden te lijden?*
Neent vri. [7] *In mi groeit sulcken nijt,* [8]
Daer therte in wast nu talder nijt, [9]
Dat ic quaet ghenoech sitte in dit berijt, [10]
Om mi selven eewich te vermalendiden.

Help! Wat voor verzoeking komt me bespringen?
Wurg ik mezelf? Zal een tak me dragen?
o jeugdig hart, kun je je bedwingen
of kun je 't verstand geen hulp meer vragen?
Wie had ook zo'n scheldpartij kunnen verdragen,
onschuldig en wel? Onmogelijk is dat.
Wie kan zich onverdiend zo laten plagen?
Dus ik zeg in de wanhoop die mij komt belagen:
Help mij, help mij mijn lot beklagen,
God of de duivel- 't is me één pot nat.

Hulpe, welcken temptacie comt mi bespringhen!
Wil ic mi selven verhanghen ofte craghen? [11]
O ioncheyt, suldi u connen bedwinghen?
Oft en wildi nae gheen reden [12] *vraghen?* [13]
Wie soude oock alsulcken woorden verdraghen
Sonder scult? Hi en is niet levende, ic meens, [14]
Diese sonder verdiente [15] *wel souden behaghen.*
Dies segick in wanhopen, die mi comt belagen:
Comt nu tot mi ende helpt mi beclaghen,
God of die duvel, tes mi alleleens. [16]

1 *crijsschen* = weeklagen – **2** *hantghewrinck* = als uiting van smart. – **3** *solaes* = troost. – **4** *onrecht* = ten onrechte – **5** *spijt* = grieft. – **6** *cause* = reden, schuld. – **7** *neent vri* = waarlijk niet – **8** *nijt* = verbittering. – **9** waar het hart nu steeds meer van vervuld wordt. – **10** *berijt* = benauwenis. – **11** *craghen* = kelen, worgen – **12** *reden* = redelijkheid – **13** *vraghen* = zich aantrekken – **14** *meens* = (meene es) meen ik, geloof ik. – **15** *verdiente* = schuld. – **16** *alleleens* = om het even.

IV De duivel, die altijd zijn strikken en netten uitzet in zijn hunkering de zielen te verdoemen, hoorde deze woorden en zei tot zichzelf:

Die woorden doen mij haar zieltje winnen!
Ik heb me vermomd, om te beginnen,
en wel als mens. God wil dit gedogen.

Heel keurig, al mis ik één van m'n ogen:
dat is er, zo lijkt het, uitgezworen.
Wij geesten hebben de macht verloren

ons te vervolmaken door tovenarij.
Eén gebrek is er altijd wel bij,
aan het hoofd of aan handen of voeten.
Ik zal mijn stem wat aanpassen moeten
en dan zo fraai moeten redeneren
dat mijn liefje zich niet van me af zal keren:
je moet vrouwen zacht aanpakken, in het begin.

Mooi meisje, waar zit je zo over in?
Deed er iemand iets tegen je zin,
zonder reden of recht?
Ik zal je wreken als je 't me zegt.
Jij lijkt me oprecht en daarom schik ik
tot troost bij je aan.

MARIEKE

Help God, wat schrik ik!
Mijn verstand lijkt me ontnomen
nu ik die meneer ben tegengekomen.
Help! Ik zit van angst te beven.

DUIVEL

Mooi meisje, ik sta je niet naar het leven;
ik zal je geen verdriet of kwaad doen,
maar ik garandeer: wil je naar mijn raad doen,

Dat woert werdt mi die siele weerdich!
Ick hebbe mi sleven toeghemaect [1] *rechtveerdich* [2]
Al waer ick een mensche, ende al [3] *bi Gods ghedooghe;*
Tes al te passe, [4] *sonder* [5] *mijn een oghe,*
Die is of si mi uut waer ghesworen.
Wi gheesten en hebben dye macht niet, dats verloren; [6]
Ons te volmakenne doer gheen bespreck, [7]
Altoos es aen ons eenich ghebreck,
Tsi aen thoot, [8] *aen handen oft aen voeten.*
Nu willic mijn voiseken [9] *wat gaen versoeten*
Ende spreken so welvallende [10] *ende met beschede,* [11]
Dat ick mijnen boel [12] *niet en verleede;* [13]
Ten eersten [14] *salmen die vrouwen soetelijc overgaen.* [15]
Schoon kint, hoe sitti dus belaen? [16]
Heeft u yemant mesdaen sonder redene ofte recht?

Dat sal ick wreken als een goet knecht. [17]
Ghi dunct mi slecht, [18] *ende daer omme scick* [19] *ick Hier tuwen trooste.*

MARIKEN

Hulp God, hoe verscrick ick!
Wat mijns, [20] *ick en weet van mi selven nauwelijck,*
Met dat ick dien mensche ben aenschouwelijck.
Hulpe, hoe flauwelijck vervalt [21] *mi therte!*

DIE DUVEL

Schoon kint, en vreest grief [22] *noch smerte;*
Ick en sal u hindere, grief noch quaet doen,
Maer ick ghelove [23] *u, wildi na mijnen raet doen*

1 *toeghemaect* = opgemaakt – **2** *rechtveerdich al* = juist alsof. – **3** *ende al ...* = en dat geheel met Gods toestemming. – **4** *te passe* = in orde – **5** sonder = behalve. – **6** *dats verloren* = daar is niets aan te doen. – **7** *doer gheen bespreck* = onder geen beding. – **8** *thoot* = het hoofd. – **9** *voiseken* = stemmetje. – **10** *welvallende* = welgevallig – **11** *met beschede* = betamelijk. – **12** *boel* = liefje – **13** *verleede* = mishaag. – **14** *ten eersten* = bij een eerste kennismaking – **15** *overgaen* = benaderen, aanspreken. – **16** *belaen* = bedrukt. – **17** *als een goet knecht* = als een ridderlijk persoon – **18** *slecht* = eenvoudig, onschuldig – **19** *scick* = kom. – **20** *wat mijns* = wat overkomt me? – **21** *hoe flauwelijck vervalt* = hoe zwak, hoe klein wordt. – **22** *grief* = leed. – **23** *ghelove* = beloof.

met mij meegaan en me vertrouwen,
ik maak je de vrouw onder de vrouwen,
want boven alles wat leeft heb ik jou bemind.

MARIEKE

Vriend, de stemming waarin je me vindt,
is zo verward, zo ongeduldig
om scheldwoorden die ik onschuldig

moest verduren: het is me om 't even
of ik me aan de duivel zal geven
of aan God. Wat maakt het nog uit.

DUIVEL

Bij Lucifer, een gemakkelijke buit.
Zij is zo totaal in verwarring,
in haar wanhoop in zo'n totale verstarring,
dat ze me hoop geeft. Waag ik het gauw,
dan win ik. Mooi meisje, nu vraag ik het jou:

ben je bereid om toe te happen?

MARIEKE

Wie ben je, vriend?

DUIVEL

Professor in wetenschappen.
Alles lukt me, wat ik ook probeer.

MARIEKE

Het maakt me niet uit met wie ik verkeer,
met de verdorvene of de volmaakte.

DUIVEL

Als je mij tot de jouwe maakte,
ik zou je de zeven vakken leren
tot in de puntjes: retoriek, musiceren,
logica, grammatica en geometrie,
rekenkunde en alchemie,

Ende sal met mi gaen, wilt dit onthouwen nauwe, **24**
Ick make u eer lanc der vrouwen vrauwe
Want boven al dat leeft heb ick u ghemint

MARIKEN

Vrient ick sitte nu rechts **25** *also ghesint,*
So beroert **26** *ende soo ontstelt van engienen* **27**
Doer die schimpighe woerden, die ic sonder verdienen
Heb moeten lijden: hoere, schueke **28** *ende teve,*
Dies **29** *ic mi alsoe lief den viant overgheve*
Als Gode, want ick sitte half sonder sin.

DIE DUVEL

Bi Lucifer, tes noch al ghewin.
Si heeft de beroerte te deghe opghesopen; **30**
Si sit noch even versteent **31** *in wanhopen.*
Nu soudic hopen, te min so claech ic nu, **32**
Dat ic niet missen en sal. Scoon kint, noch **33** *vraech ick u,*
Oft ghi met mi versamen wilt in ionsten. **34**

MARIKEN

Wie sidi, vrient?Die duvel

DIE DUVEL

Een meester vol consten, **35**
Nieuwers af falende **36** *wes ic besta.*

MARIKEN

Tcomt mi alleleens **37** *met wien dat ick ga,*
Also lief gae ic metten quaetsen **38** *als metten besten.*

DIE DUVEL

Wildi u liefde te mi werts vesten, **39**
Ick sal u consten leeren sonder ghelijcke,
Die seven vrie consten: rethorijcke, musijcke,
Logica, gramatica ende geometrie,
Arithmatica ende alkemie,

24 *nauwe* = goed, nauwkeurig. – **25** *rechts* = juist. – **26** *beroert* = in de war – **27** *engienen* = geest, zinnen. – **28** *schueke* = slet. – **29** *dies* = waarom, daarom. – **30** Ze heeft het warempel lelijk te pakken. – **31** *versteent* = verstard. – **32** Daarom is er nu helemaal geen reden tot klagen – **33** *noch* = nogmaals – **34** *versamen in ionsten* = een liefdesrelatie aangaan. – **35** *meester vol consten* = een afgestudeerde van de universiteit – **36** *Nieuwers af falende ...* = nergens in falende, aan wat ik ook maar begin. – **37** *Tcomt mi alleleens ...* = 't is me om het even. – **38** *quaetsten* = slechtste. – **39** *te miwerts vesten* = op mij richten.

wetenschappen die men altijd eerde.
Geen aardse vrouw was ooit zo'n geleerde
als jij zult worden.

MARIEKE

Je bent dus een kundig man.
Maar wie ben je dan?

DUIVEL

Dat gaat je niks an.
De waarheid weten, dat hoef je niet.
Ik ben het zachtmoedigste boefje niet,
maar voor jou ben ik goed, jou heb ik hoog.

MARIEKE

Hoe heet je, vriend?

DUIVEL

Moenen met het ene oog.
Ik heb vrienden in alle hoeken en gaten.

MARIEKE

De duivel ben je, uit de hel losgelaten.

DUIVEL

Jou heb ik hoog. Jouw beschermer ben ik.

MARIEKE

Ik heb voor jou geen angst, vrees of schrik;
al kwam Lucifer zelf uit het helse geweld,
dan nog vreesde ik niet. Zo is 't met me gesteld.

Alle angst is me ontnomen.

DUIVEL

Mooi meisje, om terzake te komen:
als je meegaat en mij vertrouwen wilt
schenken,
geef ik je al wat je kunt bedenken,
en zal ik mijn kennis, als gezegd, met je delen.
Aan geld of bezit of aan juwelen
zal het je niet ontbreken bij mij.

MARIEKE

Mooi gezegd, maar onthou daarbij:
voordat wij tweeën in liefde verkeren,
moet jij me de wetenschappen leren,
alle zeven. Want daarin geloof ik.
Leer je mij dat alles?

Dwelc al consten sijn seer curable. [40]
Noyt vrouwe en leefde op eerde so able [41]
Als ic u maken sal.

MARIKEN

So moetti wel zijn een constich [42] *man;*
Wie sidi dan?

DIE DUVEL

Wat leyt u daeran? [43]
Wie ick ben en soudi met rechten [44] *vraghen niet.*
Ick en ben die beste van mijnen maghen niet,
Maer u dat ic emmermeer [45] *niet dan ionste* [46] *en toge.*

MARIKEN

Hoe heeti, vrient?

DIE DUVEL

Moenen metter eender oghe,
Die wel bekent es met veel goede ghesellen. [47]

MARIKEN

Ghi sijt die viant vander hellen.

DIE DUVEL

Wie ick ben, ic ben emmer [48] *ghejonstich* [49] *tot u.*

MARIKEN

Ick en hebbe oeck van u ancxt, vrese noch gru; [50]
Al quame Luycefer selve uuter helscher ghewelt, [51]
Ick en souder niet af vervaert sijn, so ben ic gestelt;
Ic ben onghequelt [52] *van allen anxten.*

DIE DUVEL

Ja schoen kint, dits tcorste ende dlancxte: [53]
Wildi met my gaen ende mijnen raet doen sonder veysen, [54]
Al dat ghi dincken moecht oft peysen,
Sal ick u leeren, soe ick u eerst vertelde.
Van goede, van iuwelen, noch van ghelde
En suldi ooc nemmermeer hebben ghebrec.

MARIKEN

Tes wel gheseyt; maer nae deerste bespreck, [55]
Eer ghi met mi sult versamen in ionsten,
Suldi mi leeren die seven vrie consten,
Want in alle dinghen te leeren verfray ick. [56]
Ghi sullet mi al leeren, suldi?

40 *curable* = achtbaar. – **41** *able* = knap. – **42** *constich* = geleerd. – **43** *wat ... daeran* = wat is u daaraan gelegen? – **44** *met rechte* = met reden. – **45** *emmermeer* = in elk geval, voor altijd – **46** *ionste* ... genegenheid betoon. – **47** *goede ghesellen* = vrolijke kwanten. – **48** emmer in elk geval – **49** *ghejonstich* = genegen. – **50** *gru* = gruw, afkeer. – **51** *ghewelt* = (machts) gebied. – **52** *onghequelt* = vrij. – **53** *dits ... dlancxste* = kort en goed. – **54** *sonder veysen* (veinzen) = eerlijk, oprecht. – **55** *bespreck* = afspraak, overeenkomst. – **56** *verfray ick* = schep ik genoegen.

DUIVEL

Dat beloof ik!
Alles wat wetenswaardig is.

MARIEKE

Zwarte kunst is een kunst die heel aardig is.
Mijn oom is daar allang in op zoek
en doet soms een wonder. Hij heeft een boek

dat hem nooit in de steek laat in dat soort zaken.
Hij kan de duivel zo nederig maken
dat die door het oog van een stopnaald gaat.
Leer mij die kunst ook.

DUIVEL

Och, blank gelaat,
al wat ik kan op mijn gebied
leer ik je graag, maar de zwarte kunst niet,
die beheers ik niet, er zit zoveel aan vast
eer je die naar behoren hebt toegepast.
Die kunst te leren valt heel zwaar
en ze is beslist niet zonder gevaar:
mis je een woord of een letter, lieve rode mond,
dus als je de geest die je roept niet terstond
een bevel kunt geven of toe kunt spreken,
hij zou je meteen je lieve nekje breken.
Die kunst brengt verdriet, mijn lelie der dalen.

MARIEKE

Dan zal ik er verder niet meer om malen:
ik wil niet leren met gevaar voor mijn leven.

DUIVEL

Ha ha! Dat heb ik haar op doen geven.
Als zij in die kunst bedreven zou wezen,
dan had ik heel wat van haar te vrezen,
dan zou ze mij van mijn plannen genezen,
de hel zou een toontje lager zingen;
ze zou mij desgewenst kunnen bedwingen
en vast kunnen binden en dat soort dingen,
en dan kwam ik niet weg en daar zat ik dan.
Haar zwarte kunst leren? Dat komt er niet van.

DIE DUVEL

Wat trouwen, ja ick. [57]
Ick sal u leeren al dat wel voechlijck is.

MARIKEN

Nigremansie, [58] *dats een const, die ghenoechlijck is,*
Mijn oom es daer af fraey [59] *ende cloeck;* [60]
Hij maect wonder somtijts: hij heefter af eenen boeck,
Ick wane [61] *hi hem in node noyt en faelde.*
Hi soude door die ooghe van eender naelde
Den viant wel doen cruypen teghen sinen danck. [62]
Die conste moetti mi oock leeren.

DIE DUVEL

O aenschijn blank,
Al wes [63] *ick can, u selven verfroyt,* [64]
Es al om u, [65] *maer ick en leerde noyt*
Niegermansie, daer vele aencleeft. [66]
Tes een conste, die veel moyten heeft, [67]
Ende daer oock vele sorghe inne steeckt.
Als ghi nigermansie begint ende u ontbreeckt
Een woort oft een letter, schoon rode mondt,
Ende ghi den gheest die ghi roept, ter stont
Niet en cont bevelen of te passe spreken, [68]
Hi soude u ter stont den necke breken.
Dus leit groot grief [69] *inne, scoon edel blomme.*

MARIKEN

Eest so, doe en gheef icker dan niet omme;
Ick en wil niet [70] *leeren, daer ick bi sou moghen sneven.* [71]

DIE DUVEL

Ha, ha, dat heb ick haer ontgheven. [72]
Wat sou si nighermancie begheeren te leeren!
Cost si nighermancie, [73] *twaer om te verseerne,*
Ende tot haren accoort te keerne [74]
ie gheheel helle ende te brenghen in laste;
Ende tware om mi te bedwinghen, alst haer paste;
Oft mi yewers te legghen vaste, daer ic en soude moghen wech noch van. [75]
Haer nighermancie te leeren, daer en come ic niet an.

57 *wat trouwen* = zeker, op m'n woord. – **58** *nigremansie* = zwarte kunst. – **59** *fraey* = knap – **60** *cloeck* = verstandig, sterk. – **61** *wane* = meen. – **62** *danck* = zin, wil. – **63** *wes* = wat (genitief) – **64** *u selven verfroyt* = wees blij. – **65** *om u* = voor u, tot uw dienst. – **66** *aencleeft* = vastzit. – **67** *die ... heeft* = waaraan veel bezwaren verbonden zijn. – **68** *te passe spreken* = passend toespreken. – **69** *leiter groot grief* (gevaar) *in* = is het heel gevaarlijk, riskant. – **70** *niet* = niets – **71** *sneven* = ongelukkig worden, ten onder gaan. – **72** *ontgheven* = uit het hoofd gepraat. – **73** *Cost si nighermancie ...* = leed te berokkenen. – **74** *te ... keerne* = naar haar hand te zetten. – **75** *van* = vandaan.

Zo goed als ik kan
zal ik die neiging in haar betomen.
Hoor wat ik je leren zal, vrouw van mijn dromen,
als je de zwarte kunst laat varen.

MARIEKE

Wat zul je me leren?

DUIVEL

Dat zal ik je verklaren:
alle talen ter wereld zal ik je leren,
zodat alle mensen je zullen eren.
Alle talen te kennen, dat is zo fijn.
Voorts de zeven wetenschappen die er zijn.
Zo imponeer je elkeen ogenblikkelijk.

MARIEKE

Ik voel me niet meer zo verschrikkelijk
en heel inschikkelijk
doe ik jouw wil, als jij de mijne doet.

DUIVEL

Nog één verzoek, mijn beeldje zoet,
opdat je voorgoed mij zult bevallen.

MARIEKE

Wat voor verzoek?

DUIVEL

Laat je naam vallen,
noem jezelf voortaan bij een andere naam.

Maria, dat klinkt zo onaangenaam:
een zekere Maria geeft ons zo veel ellende,

dat wij die naam haten, ik en mijn bende.

Laat je met Trijntje, Grietje of Lijsje aanspreken.

Het geeft je meer voordeel, eer het jaar is verstreken,

dan je ooit van familie of vrienden hebt gekregen.

MARIEKE

Die naam, wat heb je daar toch tegen?
't Is de edelste, liefste van alle namen,
dat zullen alle mensen beamen.

So ick best can,
sal ick haer dat houden uuten sinne.
Hoort, wat ic u noch leeren sal, mijn schoone minne,
Om dat ghi die nighermancie sout laten varen. **76**

MARIKEN

Wat suldi noch leeren?

DIE DUVEL

Dat sal ick u verclaren:
Alle talen der werelt sal ick u leeren.
So sal u alle die werelt verheffen ende eeren;
Want alle talen te connen, ghi en weet niet wat **77** *si.*
Ende dan die seven vri consten daer bi!
Tes om van elcken verheven te sijn seer excellentijc.

MARIKEN

Daenhoren versacht minen druck tormentelijck; **78**
Gheheel obedientelijck **79** *stel ick mi touwen* **80**
wille, ende **81** *ghijt so doet.*

DIE DUVEL

Maer een bede sal ic aen **82** *u begheren beelde soet;* **83**
En **84** *ghi mi dit doet, het sal u wel baten.*

MARIKEN

Wat beden es datte?

DIE DUVEL

Dat ghi uwen naem soudt willen laten,
Ende geven u selven eenen anderen naem van nu aen voort.
Mariken es voer mi een ombequaem **85** *woort.*
Bi eender **86** *Marien ic ende mijn geselscap sulc grief* **87** *hebben,*
Dat wi nemmermeer dien naem en sullen lief hebben.
Doet doch u selven Lijnken, Grietken of Lijsken noemen;
Ick belove u, eer dat **88** *iaer lijt,* **89** *het sal u vromen* **90**
Meer dan ghi noyt **91** *hadt van vrienden oft magen.*

MARIKEN

Ey lacen, twi mach **92** *u dien naem meshagen?*
Tes doch den edelsten en soetsen naeme
Van alle der werelt ende elcken bequame. **93**

76 *om dat* = opdat. – **77** *wat* = wat het. – **78** *druck tormentelijck* = pijnigende droefheid. – **79** *obedientelijck* = onderdanig – **80** *touwen* = te uwen – **81** *ende* = indien. – **82** *aen* = van – **83** *beelde soet* = lief kind. – **84** *en* = als. – **85** *ombequaem* = lastig. – **86** *bi eender* = door een zekere – **87** *grief* = narigheid. – **88** *dat* = dat het – **89** *lijt* = voorbijgaat (dus = binnen het jaar) – **90** *vromen* = voordeel brengen. – **91** *noyt* = ooit. – **92** *twi mach* = hoe kan. – **93** *elcken bequame* = aangenaam voor iedereen.

Marieke, Maria. ik zou niets mooiers weten.
Bij alles wat leeft, wil ik niet anders heten.
Geen enkele naam is zó bijzonder.

DUIVEL

Nu is al mijn werk weer mooi naar de donder,
tenzij ze die naam alsnog zal verzaken.
Liefste. voor wij een reis gaan maken,
moet je anders heten, al spijt je dat.
Anders moeten we scheiden. En dan nog wat:
beloof me één ding, en belofte maakt schuld.

MARIEKE

Wat moet ik beloven?

DUIVEL

Dat je geen kruisteken maken zult.
Al gaat een kwelling je krachten te boven,
bekruis je niet.

MARIEKE

Dat wil ik wel beloven.
Dat kruisjes slaan. daar hecht ik niet aan.
Maar mijn naam, die maak ik niet ongedaan,
want ik heet naar Maria, mijn toeverlaat

en mijn hoop. En als het niet goed met me gaat,
roep ik Haar aan om mij troost te geven.
Ook bid ik tot haar, elke dag even,
een gebedje dat ik als kind heb geleerd.
Maria wordt door mij geëerd
al zo lang ik kan denken, en nooit faal ik

in dat opzicht, ook al verdwaal ik.
Haar te eren mag niemand vergeten.

DUIVEL

Nou ja, omdat je zo bent bezeten
van die naam, gedraag ik me
netter
dan ooit: behoud dan de eerste letter,
de M dus, mijn vrouwtje lief en fijn:
je naam zal voortaan Emmy zijn.
Er zijn in jouw land al of niet getrouwden
die Emmy heten.

Mariken oft Maria, hoe moechdi dien naem veten? **94**
Om al dat leeft en wille ic anders niet heten;
Mi dunct, men mach dien naem niet versoeten. **95**

DIE DUVEL

Ey ey, nu es mijn werck weder al onder die voeten, **96**
Can ick haer desen naem niet doen veranderen. -
Hoort lief, willen wi wandelen met malcanderen, **97**
Soe moetti uwen naem veranderen, al deret us seer, **98**
Oft wi moeten scheyden. Ende voort noch meer **99**
Moette mi beloven. Peyst, belofte es schult.

MARIKEN

Wat sal **100** *ick beloven?*

DIE DUVEL

Dat ghi nemmermeer seghenen **101** *en sult.*
Wat dat u toe **102** *compt oft pijnt* **103** *te deerne,*
Ghi en moecht u niet seghenen.

MARIKEN

Dat belove ick u gheerne;
Aen seghenen en leyt mi niet veel an.
Maer minen naem ick qualic gheloechenen can,
Want Maria, daer ic naer hete, dat alle mijn troost,
Mijn hope; want alse mi yet grieft of noost, **104**
Roep ic ter stont op haer om een bevredinghe, **105**
Oeck dien icxse daghelicx met eender bedinghe, **106**
Die ic van ioncx hebbe gheleert.
Maria die wert **107** *van mi gheert*
Also lange als ic kennisse hebbe, **108** *des niet en fael ic,* **109**
Al sla ic int wilde **110** *of al regeer ic mi qualic.* **111**
Haer te loven en mach niet zijn vergheten.

DIE DUVEL

Nu om dat ghi so seer sijt vervleten **112**
Op dien name, hoort: ic sal u noch begheren nettere, **113**
Ick ben te vreden dat ghi hout deerste lettere
Van uwen name, vrou ongheblaemt fijn,
Dat is de m; dus suldi Emmeken genaemt sijn;
In lant sijn doch veel maechden ende vrouwen,
Die Emmeken ghenaemt zijn.

94 *veten* = vijandig gezind zijn – **95** *men ... versoeten* = die naam is niet in – zoetheid, liefelijkheid te overtreffen. – **96** *al onder die voeten* = geheel te niet. – **97** *wandelen met malcanderen* = samen – **98** met elkaar optrekken. – **99** *voort* = verder. – **100** *sal* = moet – **101** *u seghenen* = een kruisteken maken. – **102** *toe compt* = overkomt – **103** *pijnt* = dreigt. – **104** *yet ... noost* = iets kwelt of hindert. – **105** *bevredinghe* = vertroosting, hulp. – **106** *bedinghe* = gebed. – **107** *wert* = wordt. – **108** *kennisse hebbe* = besef heb – **109** *des niet en fael ic* = daarin schiet ik niet te kort. – **110** sla ic int wilde = ga ik de fout in – **111** *egeer ic mi qualic* = weet ik mij niet te gedragen. – **112** *vervleten* = verslingerd, gesteld. – **113** *begheren nettere* = u mijn verzoek preciezer omschrijven.

MARIEKE

Als ik mijn naam niet mag houden,
Moenen, dan, liever dan dat we uiteengaan zouden,
die eerste letter. Dat is aangenomen.
Emmy heet ik, waar we ook zullen komen,
maar graag doe ik het niet.

DUIVEL

Wees niet kwaad
als niet alles meteen op rolletjes gaat,
verwijt het mij pas over een jaar.
Kom mee naar Den Bosch toe. En vandaar
zullen we zonder eerst uit te rusten
naar Antwerpen gaan. Je zult ervan lusten.
Aan wonderen zal het ons niet ontbreken.
Je zult aldaar alle talen al spreken
die je wilt leren. In de wetenschappen
zal niemand je meer op een fout betrappen.
Je raakt met de beste wijnen vertrouwd
als je mijn vriendschap in ere houdt.

Je zult alles doen wat je kan bekoren -
tot je ten slotte je ziel hebt verloren.

MARIKEN

Nu wel, Moenen, mach ic niet behouwen
Minen rechten [114] *name, lyever dan wi scheeden souwen,*
So ben ic metter eerster letter te vreden;
Emmeken sal ic heeten tallen steden, [115]
Nochtans en doe icx [116] *niet gheerne.*

DIE DUVEL

Sijt, segt, ghepayt. [117]
316 *Ent* [118] *niet al op uwen duym drayt* [119]
Eer een iaer, [120] *doeges mi verwijt.* [121]
Gae wi na Tshertoghen bossche sonder respijt, [122]
Ende van daer en werd on gheen ruste,
320 *Wi en comen* [123] *tAntwerpen na onsen luste;*
Daer wert een wonder [124] *van ons begonnen.*
Eer wi daer comen, suldi alle die talen connen,
Die ghi begheert te leerene, soe ick u seyde,
324 *Ende die zeven vrije consten tot uwen gereyde.* [125]
Bastaert, maleveseye [126] *wert uwen eertschen dranck.*
Condi mijn vrientscap houden ende minen danck, [127]
328 *Tes wonder wat ghi noch sult bedrijven.*
Maer ten eynde, hope ick, salder u siele bliven.

Na deze woorden zijn Emmy en Moenen naar 's-Hertogenbosch gereisd, alwaar ze enkele dagen zeer rijkelijk bleven potverteren en voor iedereen betaalden die met hen kwam eten of drinken.

114 *rechten* = echte, ware. – **115** *tallen steden* = altijd en overal. – **116** *icx* (ic es) = ik het – **117** *Sijt ... ghepayt* = wees gerust, zeg. – **118** *ent* = indien het – **119** *op ... drayt* = naar uw wens gaat. – **120** *eer een iaer* = binnen het jaar – **121** *doeges mi verwijt* = doe er me een verwijt van. – **122** *respijt* = uitstel. – **123** *wi en comen* = tot we komen. – **124** *een wonder* = wonderlijke dingen. – **125** *tot uwen gereyde* = tot uw beschikking, onder de knie. – **126** *Bastaert, maleveseye* = zoete wijnsoorten – **127** *danck* = gunst.

V We zullen Emmy en Moenen nu even laten voor wat ze zijn om het wedervaren van Emmy's oom Gijsbrecht te kunnen beschrijven.

Nadat Marieke, die men nu Emmy noemt, een aantal dagen weg was geweest,
was haar oom zeer verbaasd door haar lange uitblijven en hij zei:

OOM

O bezorgdheid die me tot wanhoop drijft,
je ontregelt mijn hart, zinnen en verstand,
omdat ik niet weet waar Marieke zo lang blijft,
die 'k naar Nijmegen stuurde om proviand.
Ik zei haar nog zelf: als je daar bent beland
en 't wordt nacht of je voelt onzekerheid,
ga dan bij mijn zuster slapen, want
dat is in Nijmegen mijn logies ook altijd.
Ik raak mijn verstand en gevoel nog kwijt.
Ik moet toch weten hoe 't met haar staat.
Als haar iets verschrikkelijks wordt bereid,
dan zal ik sterven, ten einde raad,
want het meisje is mijn steun en toeverlaat,
en ik heb haar van jongs af aan op mogen voeden.
Dus ik zou 't niet verdragen als het slecht met haar gaat.
Maar hoe kun je jonge vrouwen voor kwaad behoeden?
Ik zal me meteen naar Nijmegen spoeden,
daar hoor ik iets over haar toestand, misschien.
Ook slecht nieuws moet men onder ogen zien.

DIE OOM

O murmeracie [1] *die mi al even* [2] *stranghe* [3] *creyt,* [4]
Hoe ontstelt ghi hert, sin ende verstant,
Om dat Mariken, mijn nichte, soe langhe beyt, [5]
Die ick om proviande te Nimmeghen sant.
Ick seyde haer nochtan, quaem [6] *die nacht op hant,*
Ofte datse haer vervaerde [7] *in eenigher wijs,*
Dat si tot mijn susters soude gaen slapen, want
Als ick te Nimmeghen come, dats altoos mijn logijs.
Ick en hebbe hert, sin noch avijs. [8]
Ick en [9] *moet weten hoet met haer staet*
Mesquam [10] *haer iet doet eenich afgrijs,* [11]
Ick storve sonder hope of raet,
Want tmeysken is alle mijn toeverlaet,
Ende van ioncx heb icse op ghehouwen. [12]
Dus soude icker aensien node eenich quaet.

Maer seer lichte vertwifeltmen [13] *ionge vrouwen.*

Dit es nae [14] *Nimmeghen, sonder vercouwen,* [15]
Om van haer te hooren recht bescheet. [16]
Sulck [17] *hoort somtijts, tes hem om hooren leet.* [18]

Na deze woorden ging Gijsbrecht naar het huis van zijn zuster om te
informeren naar hun beider nicht Marieke. Maar zijn zuster antwoordde bits dat
ze niets van haar af wist.
Daarover zeer bedroefd, zei hij tegen haar:

1 *murmeracie* = onrust, angst – **2** *al even* = voortdurend – **3** *stranghe* = hevig – **4** *creyt* = kwelt. – **5** *beyt* = wegblijft. – **6** *quaem ... op hant* = als de nacht inviel. – **7** *haer vervaerde* = zich niet meer veilig voelde. – **8** *avijs* = raad. – **9** *ick en* = of ik. – **10** *mesquaem* = zou haar iets overkomen – **11** *eenich afgrijs* = iets verschrikkelijks. – **12** *op ghehouwen* = opgevoed. – **13** *vertwifeltmen* = brengt men in de war, in verleiding. – **14** *Dit es nae* = nu op naar – **15** *vercouwen* = dralen, uitstel. – **16** *recht bescheet* = ware toedracht. – **17** *Sulck* = menigeen – **18** *tes ... leet* = wat voor hem pijnlijk is.

Ach, zuster, je hebt me beetgenomen,
toen je zei dat Marieke hier nooit verscheen.

TANTE

Welnee, Jan Jurk, wat denk je wel, slome.

OOM

Ach, zuster, je hebt me beetgenomen.

TANTE

In zo'n kamertje zal ze terecht zijn gekomen:
voor een halve duit mag je over haar heen.

OOM

Ach, zuster, je hebt me beetgenomen,
toen je zei dat Marieke hier nooit verscheen.
Je gedraagt je humeurig en zeer gemeen
en ik vraag alleen maar enige klaarheid
over haar toestand.

TANTE

Maar 't is de waarheid.
Ik had haar graag in bescherming genomen.
Voor acht of tien dagen is ze hier gekomen
en ze zei: 'Tante, dek me een bed voor vannacht.
Voor ik 't huis in kon, werd ik opgewacht

door een paar louche uitziende heren. '
Ik zei haar naar de kroeg terug te keren
met dat stel waar ze die dag mee had zitten drinken.

OOM

Wat? Zitten drinken?

TANTE

Drinken en klinken,
heel de dag lang en de pret was groot.
Ze kwam naar mijn huis met een bakkes zo rood
als een reet waar met vuisten op is geslagen.
En toen ik daarover iets durfde te vragen,
had ze mij wel met mosterd op willen schrokken.

Tierend en vloekend is ze vertrokken:
het laatste wat ik van de dame zag.

Ey lazen, suster, ghi beguyt mi, [19]
Dat ghi segt, dat gi van Maeyken niet en weet.

DIE SUSTER, MARIKENS MOEYE

Ey, neen ick, seker, goey, Jan Duyt ghi. [20]

DIE OOM

Ey lazen, suster, ghi beguyt mi.

DIE MOEYE

Ick schat [21] *si yevers in een camer ghemuyt* [22] *si,*
Daermen sulken tijtkens [23] *om een grootken* [24]
speet. [25]

DIE OOM

Ey lazen, suster, ghi beguyt mi,
Dat ghi segt, dat ghi van haer niet en weet.
Ghi ghelaet [26] *u verstoort ende seer tonvreet,* [27]
Om dat ic u come vraghen met woerden saechtlich,
Oft ghise niet ghesien hebt.

DIE MOEYE

Dats seker warachtich.
En ghelaet u al [28] *had icse te bewarene ghenomen.*
Tes acht oft tien daghen leden dat si hier was comen,
Segghende: moeye, dect mi een bedde desen nacht;
Ic en derre [29] *niet thuys gaen, oft ic ware* [30]
gewacht [31]
Van boeven, dye maechdekens geerne mesverghen. [32]
Doen seide ic haer, dat si sou gaen ter herberghen,
Daer si al den dach had sitten drincken ende scinken.

DIE OOM

Hoe! hadse al den dach sitten drincken?

DIE MOEYE

Dat moechdi wel dincken,
Dat si gheweest hadde daert haer niet en verdroot.
Si quam hier met een kinnebacken also root
Als een eersgat met vuysten ghesleghen;
Ende om dat ic daer wat seyde teghen,
Tscheen datsi me gheten [33] *sou hebben*
metten mostaerde. [34]
Al vloeckende ende al tierende lyepse haerder vaerde, [35]
Ende noyt sint en heb ick mijn ioncfrouwe ghesien.

19 *beguyt mi* = houdt me voor de gek.– **20** *goey Jan Duyt ghi* = jij onnozele sukkel toch – **21** *schat* = denk – **22** *ghemuyt* = opgesloten. – **23** *tijtkens* = kippetjes – **24** *grootken* = halve stuiver – **25** *speet* = aan 't spit steekt, hier sexueel bedoeld – **26** *ghelaet u* = gedraagt je – **27** *tonvreet* = ontstemd. – **28** *En ghelaet u al* = doe nu niet alsof... – **29** *derre* = durf – **30** *oft ic ware* = uit vrees dat ... – **31** *gewacht* = opgewacht. – **32** *mesverghen* = geweld aandoen. – **33** *gheten* = opgegeten – **34** *metten mostaerde* = met mosterd, dus = gretig. – **35** *haerder vaerde* = haars weegs.

OOM

Hoe moet het nu verder, deze ongeluksdag ...
O God, ach ach,
wat er toch voor gevaren zijn ...

TANTE

Donkere kroegen met klare wijn,
waar je zo fijn
tussen iemands benen kunt schuilen.

OOM

Werkelijk, zuster, ik moet huilen
om die woorden die jou zijn ontschoten.

TANTE

Had haar in een koffertje opgesloten,
dan had je haar behoed voor haar daden.
Jezus, flapdrol, wat zal het haar schaden
met deze en gene het nest in te duiken?
Alsof ze zou slijten door 't vele gebruiken!
Ze wordt er niet wijder of nauwer door
en evenmin kreupel.

OOM

Nu ik dit hoor,
springt mijn hart uiteen in vier stukken.
Ik moet mij omkeren, me op mijn ogen drukken,
want de tranen stromen me langs de kaken.
O Moeder van God, die ik in Aken
elk jaar blijken van vroomheid kwam geven,
sta me bij op dit punt in mijn leven.
En Sint-Servaas, daarginds in Maastricht,
die ik jaarlijks met kaarsen verlicht,
uit een vroom gemoed,
laat me niet in de steek in mijn tegenspoed:
in de nood moet men troost bij zijn vrienden
zoeken.
Ik vraag en laat vragen in alle hoeken
of men iets van haar weet.
Verscheurd van leed,
vol verdriet. En geen wonder:
als je van iemand houdt, wat moet je dan zonder?

DIE OOM

Ey lazen, wat sal mijns dan gheschien?
O Godheyt in drien, [36] *waer sal dmeysen ghevaren zijn!*

DIE MOEYE

Ey goey! [37] *yewers* [38] *inden droeven of claren wijn*
Daer si vergarende zijn, die de goey ghesellen
deersgat leenen.

DIE OOM

Ey lasen, suster, ghi doet mi weenen,
Dat u alsulcke woerden ontvloten.

DIE MOEYE

Haddise in een cofferken ghesloten,
So hadde moghen dit grief [39] *beweeren.* [40]
Keren, [41] *lief man, wat salt haer deeren,*
Al machse wat ghebruycken haers willen? [42]
Ten sal haer een enckel mite [43] *niet schillen;* [44]
Si en sals oeck niet te nauwer zijn een stro. [45]
Si en salder niet manck af gaen. [46]

DIE OOM

Och, ick hoore dit so no. [47]
Dat mi therte dunct in vieren spliten.
Ick moet omme keeren ende minen oghen witen, [48]
Want die tranen ontvallen mi lancx die caken.
O Moeder ons Heeren, die ick binnen Aken
Alle iaer besoecke met ionsten devotelijck, [49]
Staet mi nu bi, het is mi notelijck! [50]
Ende ghi, sinte Servaes, rustende binne Maestricht,
Die [51] *van mi tsiaers* [52] *menich scoon licht*
Uut devocien wert ghestelt,
Mi hoepic dat ghi niet beswijcken [53] *en selt.*
Ter noot salmen troost aen vrienden soecken; [54]
Ic wil gaen vernemen ende doen vernemen in alle hoeken
Ofter yemant al heeft ghehoort.
Al ben ic ghestoort, [55]
Ten es gheen wondere, dat mi tderven grief gheeft:
Niemant en scheet gheerne van dat hi liefheeft.

Hierna is Gijsbrecht bij zijn zuster weggegaan, met bezwaard gemoed omdat hij over zijn nicht Marieke niets te weten was gekomen.

36 *godheyt in drien* = drieënige God. – **37** *goey* = beste vriend – **38** *yewers ... wijn* = ergens in een of ander wijnhuis – **39** *grief* = smart, ongeluk – **40** *beweeren* = voorkomen, afweren. – **41** *Keren* = bastaardvloek, vgl. Ke. – **42** *ghebruycken haers willen* = haar zin doen. – **43** *mite* = munt van zeer geringe waarde – **44** *schillen* = schelen. – **45** *niet ... een stro* = (nauwe = karig, sober, schriel) – **46** Ze zal het er niet slechter om hebben – **47** *no* = ongaarne. – **48** *witen* = (ver)wijten, – **49** *met... devotelijck* = met vrome genegenheid. – **50** *notelijck* = van node. – **51** *Die* = aan wie – **52** *tsiaers* = jaarlijks. – **53** *beswijcken* = in de steek laten. – **54** spreekwoord = 'in der noot besoect men vrienden'. – **55** *ghestoort* = ontsteld.

VI Hoe Mariekes tante zichzelf keelde

Inmiddels had de slotvoogd van Grave de oude hertog Arnold uit de gevangenis bevrijd en hem naar Den Bosch gebracht, waar hij feestelijk ontvangen werd door de bestuurders van die stad. Toen Mariekes tante dat hoorde, werd ze daar in haar venijnige hart zo woedend om, dat ze nagenoeg ontplofte. Ze zei:

Bij de man aan het kruis en zijn lever en longen
en tanden en milt, ik barst van binnen.
Van spijt en woede word ik uitgewrongen,
ik zwel op als de kwaadste van alle spinnen.
Ik ben razend en gek en buiten zinnen
door dat nieuws dat me nu weer is aangedaan.
De oude dief, die in Grave niets kon beginnen,
die hebben ze vrijuit laten gaan.
Mijn hoop en troost zijn van de baan,
ik had voor zijn zoon wel alles gegeven,
maar zijn kansen zijn naar de maan.
Ik ben er kapot van, ik doe me iets aan,
ik vergooi mijn ziel en mijn leven
en ik roep naar de duivels: 'Help me even!'

DUIVEL

Ha ha! Van dat gegeven kan ik profijt hebben.
Haar ziel is de mijne, mocht ik de tijd hebben
mij een halfuurtje met haar te bemoeien.

TANTE

Is het niet verschrikkelijk?

EMMEKENS MOEYE

Hulpe leveren, iongeren [1] *ende milten,*
Tanden, hoofden, wat ic al leets [2] *ghewinne!* [3]
Den spijt [4] *sal mi doen bersten of smilten,*
Want ic swelle van quaetheyt als een spinne.
Verwoet, dul [5] *werdt ic ende buyten sinne.*
Doer die nieumere, [6] *die ic daer hebbe berstaen.* [7]
Doede dief, die te Grave opt slot lach in die rinne, [8]
Die is verlost ende laten gaen.
Och, nu es alle mijnen troost [9] *ghedaen,*
Want ons ionghe herthoghe, bi wien ic blive [10]
Sal nu, ducht ick, zijn hant op bloote slaen. [11]
Ick bender so inne beroert dat ic mi saen [12]
Over gheven soude, met siele, met live,
Ende roepen alle duvels te mijnen vertive. [13]

DIE DUVEL

Ha, ha, van dien bedrive soudic profijt hebben!
Die siele es mijn, mach ic den tijt hebben
Van een half ure omtrent haer [14] *te sine.*

EMMEKENS MOEYE

Eest oock niet spijtich? [15]

1 *iongeren* = longen – **2** *leets* = partitieve genitief – **3** *ghewinne* = te verduren krijg. – **4** *spijt* = gramschap – **5** *dul* = razend. – **6** *nieumere* = tijding – **7** *berstaen* = vernomen. – **8** *rinne* = kerker. – **9** *troost* = levensvreugde. – **10** *bi ... blive* = die ik trouw blijf. – **11** *zijn ... slaen* = aan 't kortste eind trekken. – **12** *saen* = al gauw. – **13** *vertive* = hulp. – **14** omtrent haer = in haar nabijheid. – **15** *spijtich* = ergerlijk.

DUIVEL

Om te verfoeien
voor wie de jonge hertog vereren.

TANTE

Je moet zot zijn, wil ik wel beweren,
om in zo'n man geen genoegen te smaken.

Al moet ik er eeuwig in de hel voor blaken,
ik zal me uit woede de keel doorsteken
om deze impasse te doorbreken.
Adieu, lieve jongen, terecht geprezen
en dat jij nog lang hertog mag wezen!
Mijn zelfmoord kan me geen donder schelen.
Met deze dolk zal ik eens gaan spelen,

mezelf kelen, mijn bestaan vernielen:
partijdigheid verdoemt vele zielen.

DUIVEL

Aldus vervielen
tot hels ontberen
zovele mensen, rijp en groen:
dwazen, die om prinsen of heren
uit partijdigheid hun ziel verdoen.
We halen ze binnen op een slof en een schoen,
al wie zo hardnekkig zijn en zo dom.
Partijdigheid levert ons zoveel miljoen
zielen per jaar, ook al huilt u erom.

DIE DUVEL

Jaet, ende grote pijne
Voer den gene, die den iongen hertoge hout [16] *zijn.*

EMMEKENS MOEYE

Om waer [17] *segghen, wie sout zijn,*
Hi en soude ghenoechte [18] *in sulcken gheselle* [19] *maken?*
Al soude icker eewelijc om in die helle blaken,
So [20] *sal ick mi sleven die keele afsteken uut spijte,*
So werdic van deser ongenoechten [21] *quijte.* [22]
Och, adieu, orlof [23] *ionghelinck ghepresen!*
Moechdi hier na noch hertoghe wesen,
Ic en achts niet [24] *dat ic mi dleven corte.*
Daermet [25] *steeck ic dien opsteker* [26] *in mijn storte.* [27]
Met dien horte [28] *dat ick mi verniele.*
Paertiscap [29] *verdoempt menighe siele.*

DIE DUVEL

Ten helschen ghecriele, [30] *in een eewich verseeren* [31]
Wil ic die siele onder [32] *Luycifer broen.*
Wat dwasen menschen, dat si om princen oft heeren
Oft uut partiscap hem selven verdoen! [33]
Al onse, al onse, die in dit openioen
Hem selven houden so versteent. [34]
Partie [35] *ende nidicheyt* [36] *baet* [37] *der hellen menich millioen*
Van zielen, eert iaer lijt, wie dat beweent. [38]

16 *hout* = genegen. – **17** *waer* = de waarheid. – **18** *ghenoechte ... maken* = behagen scheppen – **19** *gheselle* = jonge kerel. – **20** *so* = toch. – **21** *ongenoechte* = verdriet. – **22** *quijte van* = verlost van – **23** *orlof* = vaarwel. – **24** *achts niet* = geef er niet om. – **25** *daermet* = en nu, zodoende – **26** *opsteker* = dolk – **27** *storte* = keel. – **28** *horte* = stoot. – **29** *paertiscap* = (partijschap) politiek fanatisme. – **30** *ghecriele* = gekrioel – **31** *verseeren* = lijden, pijn. – **32** *onder* = in de macht van. – **33** *hem verdoen* = zich van kant maken. – **34** *versteent* = verhard, hardnekkig. – **35** *partie* = partijdigheid – **36** *nidicheit* = haat, vijandschap – **37** *baet* = levert op. – **38** *wie dat beweent* = hoe men er ook om treurt.

VII Hoe Emmy en Moenen naar Antwerpen reisden, waar ze veel narigheid veroorzaakten

Nadat Emmy en Moenen enkele dagen in Den Bosch waren geweest, reisden ze naar Antwerpen, dat ze al gauw bereikten.
En Moenen zei tegen Emmy:

Nu zijn we in Antwerpen, naar jouw begeren,
nu zul je iets leren van potverteren: in café
In den Boom kun je drinken voor tien.

EMMY

In den Boom?

MOENEN

Ja, daar zul je ze zien:
de verkwisters, die hun bestaan slecht beheren,
de vrouwtjes van het leven, die daar hoereren,
zij die veel verteren en voor meer moeten dokken.
Boven zitten de burgers, beneden wie gokken
en wie liever stelen dan aalmoezen schenken.

EMMY

Een kolfje naar mijn hand, zou ik denken:
er is echt niets wat ik liever wilde.

MOENEN

Wij moeten daar drinken in de kamer van 't gilde
voordat we vertrekken, als 't jou niet bezwaart.
Ga zitten, liefste. Aannemen, waard:
't zou jammer zijn als het in 't vat zou verzuren.

OBER

Welke wijn, beste man?

MOENEN

Witte wijn. Van die dure.
Voor mijn vrouw een pint kruidenwijn
en een pint zoete rode om heter te zijn:
daardoor verdwijnen de zorgen meteen.

OBER

Zo is het, meneer. Eén kruidenwijn! Eén!
En een witte en een zoete in volle kannen.

STAMGAST I

Wat een mooi wijf komt daar zitten, Anne.

Nu zijn wi tAntwerpen na u begheeren.
Nu willen wi triumpheren [1] *ende costelijc teeren!* [2]
Gaen wi inden Boom [3] *om een pintken romenye.* [4]

EMMEKEN

444 *Inden Boom segdi?*

MOENEN

Ja, troost, [5] *daer suldi sien*
Alle die quistgoeykens, [6] *die hem qualijc regieren* [7]
Alle die vrouwen vanden leven, [8] *alle die putyeren,* [9]
Diet van tienen, van vieren stellen [10] *int wilde,*
448 *Boven sitten die borghers, beneden die ghilde,* [11]
Diet liever nemen dan gheven soude.

EMMEKEN

Daer verhuech ic mi inne, als ick sulc leven scouwe,
Gheen dinck en es mi bequamere. [12]

MOENEN

452 *Wi moeten daer noch drincken op die gulden camere,* [13]
Eer dat wi scheyden, en [14] *ghijt begheert.*
Sit neder, troost. Ia, en eerst, heer weert!
Twer [15] *iammer versuerdet binnen den vate.*

DIE CNAPE [16]

456 *Wat wijn belieft u, goet man?*

MOENEN

Een pintken garnaten, [17]
Ende een pintken ypocras [18] *om* [19] *mijn wijf,*
Ende een pintken romenien, die verwermet dlijf,
Courage [20] *gheeft hi, al war men flou.*

DIE CNAPE

460 *Dats emmer* [21] *waer. Een eerst! ou! een eerst! ou!*
Vanden besten! vanden besten! met vollen kitten! [22]

EEN BANCGHESELLE [23]

Siet Heinsone, wat schoonder wijf comt ginder sitten!

1 *triumpheren* = *pret maken* – **2** *costelijc teeren* = royaal leven. – **3** *Inden Boom* = naam van een herberg – **4** *romenyen* = zoete Griekse wijn – **5** *troost* = liefje. – **6** *quistgoeykens* = zij die hun goed verkwisten – **7** *die ... regieren* = zich slecht gedragen. – **8** *vroukens van den leven* = lichte vrouwen – **9** *putyeren* = hoerenjagers. – **10** *van tienen ... stellen* = er alles door lappen – **11** *die ghilde* = de vrolijke gezellen. – **12** *Gheen ... bequamere* = niets wat ik leuker vind. – **13** *die gulden camere* = gildekamer. – **14** *en* = indien. – **15** *Twer* = het ware – **16** *cnape* = bediende. – **17** *garnaten* = witte zoete wijn. – **18** *ypocras* = kruidenwijn – **19** *om* = voor. – **20** *courage* = kracht. – **21** *emmer* = beslist. – **22** *kitten* = kannen – **23** *banckgheselle* = drink-gezel.

STAMGAST 2
En met een lelijkerd om van te schrikken.

STAMGAST I
Zullen wij ons aan hun tafel schikken?
Als het zijn meid is en niet zijn wijf,
dan krijgen wij haar.
STAMGAST 2
Hij een mes in zijn lijf,
want hij is maar een lelijke schooier,
en dat meisje ... ik zag ze nooit mooier.
Die krijg ik wel, als het enkel zijn meid is.
Help je me?

STAMGAST I
Zo gauw als het tijd is.

Ik zal een avontuur nooit versmaden.
God zegen je, zuiplap!
MOENEN
Ik trakteer, kameraden
STAMGAST 1
Nee, zuiplap, wij hebben al volle kannen.
Maar mogen we hier zitten?
MOENEN
Tot elf uur wel, mannen,
want goed gezelschap doet de tijd omvliegen.
STAMGAST I
Waar komen jullie vandaan, zonder liegen?
MOENEN
Van Den Bosch of uit de Meierij.
EMMY
Lieve Moenen, met geometrie leerde jij
me berekenen, zonder me rust te gunnen,
hoeveel druppels wijn in vier kannen kunnen.
MOENEN
lieveling, kun je die som al maken?
Ik leerde 't je gisteren.

DANDER GHESELLE
Dats waer, ende wat leckerder [24] *druyt* [25] *van eenen manne!*
DEEN GHESELLE
Willen wier ons bi scicken met onser canne?
Ende hooren wi, dat maer zijn meysen [26] *en es,*
Wi sullense hem nemen.
DANDER GHESELLE
Hi mont tavont aent mes,
Wat tes eenen leeliken loeten, [27]
Ende tvrouken en es niet om versoeten. [28]
Die es tavont min, eest maer sijn meysen
Suldier niet toe helpen?

DEEN GHESELLE
Biden storten, [29] *ia ick, dat moechde wel peysen,*
Ende daer af minen voet biden uwen stellen. [30]
God segene u, brasser! [31]
MOENEN
Comt drincken, ghesellen.
DANDER GHESELLE
Neen brasser, wi hebben vanden selven, [32]
Maer mogen wi heir bij u sitten?
MOENEN
Ja ghi, al waert totten elven; [33]
Goet gheselscap en mach mi niet verleeden. [34]
DEEN GHESELLE
Bi oerlove, [35] *waen* [36] *sidi onder u beeden?* [37]
MOENEN
Vanden Bossche of uuter Meyerie. [38]
EMMEKEN
Moenen lief, en waert niet geometrie,
Dat ic ons wiste te seggene int clare, [39]
Hoe vele dropelen wijns dat in een canne ware?
MOENEN
Laet lief, hebdi die conste noch wel onthouden?
Die conste leerde ick u ghisteren.

24 *lecker* = blufferige, hovaardige, parmantige – **25** *druyt* = kwant. – **26** meysen = liefje (niet z'n vrouw). – **27** *loeten* = lomperd. – **28** *en ... versoeten* = is allerliefst. – **29** *biden storten* (stort, keel) = krachtterm. – **30** *minen ... stellen* = je terzijde staan. – **31** *brasser* = drinkebroer. – **32** *vanden selven* = van dezelfde wijn. – **33** *al waert totten elven* = elf uur is een laat sluitingsuur. – **34** *verleeden* = verdrieten. – **35** *Bi oerlove* = met uw verlof – **36** *waen* = vanwaar – **37** *onder u beeden* = met u beiden. – **38** *Meyerie* = streek daarrond. – **39** *int clare* = duidelijk.

EMMY

Mét andere zaken:
ook de logica heb je me gisteren geleerd,
dus die ken ik ook.

STAMGAST 1

Wat je vrouw daar beweert,
zuiplap ... heeft ze echt weet van die dingen,
van hoeveel druppels die kan ingingen?
Iets vreemders heb ik nooit mee mogen maken.

MOENEN

Ze kent nog veel meer wondere zaken.
Haar gelijke zag je nooit in je leven.
Ze kent de wetenschappen, alle zeven:
geometrie en grammatica.
rekenkunde. astronomie, logica.
muziek en retorica: de oudste naar mijn weten.
Ze zou zich met de knapste student kunnen meten
die in Parijs of Leuven studeert.

STAMGAST 2

Beste zuiplap. als zij hier nou iets demonstreert,
wij willen van haar iets zien of horen.

STAMGAST I

Ik neem nog een paar glazen wijn van tevoren,
en bij mijn ribben: als iemand je mocht komen plagen,
wij willen ons leven voor je wagen,
als ze hier onheil zouden stichten.

MOENEN

Dat refreintje dat je gisteren dichtte
tijdens ons middagmaal in Hoogstraten,
zeg dat eens op.

EMMY

Dat kan ik beter laten.
In de retorica lijk ik op slechte studenten,
maar hoorde ik tot de grote talenten,
ik zou jullie met een refrein vereren.
Retorica is met vlijt niet te leren,
't is een kunst die vanzelf komen moet.
De wetenschappen, als men zijn best maar doet,

EMMEKEN

Dats waer, en trouwen. [40]
Logicam leerde ghi mi oeck daer naer,
Die hebbe ic ooc vaste. [41]

EEN GHESELLE VRAECDE MOENE

Brasser, wat seyt u vrouwe daer?
Sousi wel weten te sommeren [42] *gheringhe,* [43]
Hoe veel dropelen wijns in dien pot ghinghe?
Van vreemder dinghen en hoordic noyt scriven.

MOENEN

Si soude noch al meer wonders bedriven!
Haers ghelijcke en saechde nie binnen uwen levene;
Die vrije consten can si alle sevene:
Astronomie ende geometrica
Arismetica, logica ende gramatica,
Musijcke ende rethorijke, dalder houtste.
Si soude derren staen [44] *teghen den alder stoutste*
Clerck [45] *die in Parijs oft in Loevene* [46] *studeert.*

DANDER GHESELLE

Goey brasser, ic bid u, dat ghi haer consenteert
Dat wi van haer wat sien moghen oft hooren.

DEEN GHESELLE

Ja doch, ic meet een paer winen te voren, [47]
Ende biden rebben, [48] *wilt u yemant hinderen oft vercorten,* [49]
Wi willen ons bloet voer u storten,
Ende [50] *ghi yewers* [51] *aen ongenoechte gheraectet.*

MOENEN

Dat refereynken, dat ghi ghisteren maectet,
Doen wi ons noenmaal deden te Hochstraten,
Segt hem lieden datte.

EMMEKEN

Willes mi doch verlaten: [52]
In rethorijcken slacht ic [53] *al den slechten scolieren,* [54]
Al soudic gheeme gheerne rethorijcke hantieren [55]
Om die seven vri consten daer met te vermeerene. [56]
Rethorijcke en is met crachte [57] *niet te leerene,*
Tes een conste die van selfs comen moet.
Alle dander consten, alsmen daer neersticheit toe doet,

40 *en trouwen* = inderdaad. – **41** *vaste* = te pakken, beet. – **42** *sommeren* = uitrekenen – **43** *gheringhe* = zomaar, gauw. – **44** *derren staen* = het in een dispuut durven opnemen tegen. – **45** *clerck* = student, geleerde – **46** *Parijs oft in Loevene* = toen de beroemdste universiteiten in West-Europa. – **47** *meet ... te voren* = ik laat bij voorbaat al een paar glazen wijn vullen, ik trakteer. – **48** *biden rebben* (ribben) = krachtterm – **49** *vercorten* = te kort doen. – **50** *Ende* = indien – **51** *yewers* = ergens, op een of andere manier – **52** *willes ... verlaten* = stel mij daar toch vrij van. – **53** *slacht ic* = ben ik als – **54** *slechten scolieren* = simpele leerlingen. – **55** *hantieren* = beoefenen. – **56** *vermeerene* = bevorderen. – **57** *crachte* = inspanning.

zijn door een goede uitleg te leren,
maar de retorica. die we 't meest moeten eren,
is een gave van de Heilige Geest.
En dat er altijd ezels zijn geweest
die haar versmaden, is om je te schamen
voor de medemens.

STAMGAST 2

Kom op, lieve dame,
laat je nu toch eens overreden.

STAMGAST I

Draag ons iets voor. Wij zijn tevreden
met wat je kunt. Straks zal ik ook proberen
iets te declameren.

EMMY

Stilte, heren!

Die zijn te leerene met sien, met wisene, [58]
Maer rethorijcke es boven al te prisene;
Tes een gaven vanden heylighen gheeste.
Al vijndtmen menighe onbekende [59] *beeste* [60]
Diese versteken, [61] *tes grote smerte*
Voer diese beminnen.

DANDER GHESELLE

Ey, goey herte,
Moet u soe seer zijn ghebeden?

DEEN GHESELLE

Segt [62] *ons doch yet. Wi zijn te vreden*
Met dat ghi cont; ey, om gheselscaps wille, [63]
Ick sal oeck wat segghen.

EMMEKEN

Nu, swijcht dan stille!

58 *wisene* = onderwijzen, voordoen. – **59** *onbekende* = onkundige – **60** *beeste* = lomperd. – **61** *versteken* = verwerpen, verachten. – **62** Segt = draagt voor. – **63** *om ... wille* = voor de gezelligheid.

Ik zal u thans een gedicht voordragen,
want retorica wil behagen.
Mag ik dus even aandacht vragen!

O Retorica, authentiek en mooi gebeuren,
uit onbehagen moet ik klagen, die dit schikte,
omdat men je haat
en versmaadt.
Die u minnen in hun zinnen moeten het betreuren

hoe de ongelikte
de kunst negeert
en uit verkeerd
begrip steeds zal versmaden.
Dat doet haar schade,
dus laat ik allen hier mijn mening horen:
door dom geknoei gaat de kunst verloren.

Uit kunst komt gunst, heb ik horen verhalen.
Maar meermalen is dat gezegde niet waar.
Komt er een kunstenaar, een geniale,
dan is de banale er gauw mee klaar,
en zijn stommiteiten, daar luistert men naar.
De artiest zal in armoede smoren

en uitverkoren wordt de scharrelaar.
Dit zal mijn stemming steeds weer verstoren:
door dom geknoei gaat de kunst verloren.
Foei, al dat volk zo plomp van zinnen,
dat op botte wijze de kunst aanrandt. Want
zuivere kunst moet iedereen beminnen,
echte kunst deugt aan elke kant, want

kunst geeft schoonheid aan elk charmant land.
Eert hem die de kunsten kunnen bekoren,

Na mijn beste sal u een duenken ghedaen zijn: [64]
Want rhetorijcke wilt ghehoort ende verstaen zijn.
Dus en laet van couten gheen vermaen zijn.

O rethorijcke, auctentijcke [65] *conste leiflijcke,*
Ic claghe, met wanhaghe, [66] *die di eerst maecte,* [67]
dat men di haet.
Ende versmaet.
Den sinnen, [68] *die u beminnen, vallet seer*
grieffelijck, [69]
Hem tfi, [70] *die die als dongheraecte,* [71]
Gheen gade en slaet.
Tfi, sulcken daet
Ick puer versmade
Maer al eest scade
Ende leet hem alleene, die dit aenhoren:
Doer donconstighe gaet die conste verloren.

Conste maect ionste, [72] *steltmen in een parabele;* [73]
Voer fabele houdic dat woert ende niet waer.
Laet daer een constenaer comen notable, [74]
Donable, [75] *van consten niet wetende een haer,*
Sal claer [76] *ghehoort zijn hier ende over al daer;*
Welnaer [77] *zal dye constighe van armoeden*
versmoren, [78]
Vercoren es die loefutere [79] *allet iaer.*
Maer emmer, [80] *al hebbens die selcke* [81] *thoren:* [82]
Doer donconstighe gaet die conste verloren.
Tfy, alle botte, plompe, slechte [83] *sinnen,*
Die conste sout stellen in u verstant! Want [84]
Reyn conste sal [85] *elck met rechte minnen,*
Conste eerst ghemaect [86] *aen elck* [87] *met rechte*
minnen,
Conste hout in weelden [88] *menich playsant* [89] *lant.*
Eere gheschie hem allen, die consten orboren! [90]

64 *sal u ... ghedaen zijn* = zal u wat ten gehore worden gebracht. – **65** *auctentijcke* = vermaarde, aanzienlijke. – **66** *wanhaghe* = mishagen, verdriet – **67** *Ic ... die di eerst maecte* = ik, die u boven alles stelde... – **68** *den sinnen* = voor de geesten, mensen – **69** *grieflijcke* = pijnlijk, smartelijk. – **70** *hem tfi* (tfi = foei) = schande over hem – **71** *als dongheraecte* = plompweg. – **72** *maect ionste* = maakt bemind – **73** *parable* = spreekwoord, devies. – **74** *notable* = voortreffelijk. – **75** *donable* = de onbekwamen. – **76** *claer* = duidelijk. – **77** *welnaer* = haast – **78** *versmoren* = omkomen. – **79** *loeftutere* = loftuiter, vleier. – **80** *emmer* = vooral – **81** *die selcke* = menigeen – **82** *al hebbens ... thoren* = verdriet het. – **83** *slechte* = simpele. – **84** Die meent van kunst verstand te hebben – **85** *sal* = behoort ... te. – **86** *eerst ghemaect* = op de eerste plaats (gesteld) – **87** *aen elcken cant* = overal. – **88** *hout in weelden* = verschaft (geestelijk) genot – **89** *playsant* = schoon. – **90** *orboren* = beoefenen.

veracht wie de kunsten van zijn strand bant.
Hoor dit daarom aan met open oren:
door dom geknoei gaat de kunst verloren.
Tot kunsten en wetenschappen wil ik mij keren
en zoveel ik maar kan daarin door blijven leren,
want niemand wordt deskundig geboren.
Maar geleerden en kunstenaars moet het wel deren
dat de domme knoeiers het vak niet eren.

Tfy donconstighe die de const vander hant plant! [91]
Te dier causen [92] *stel ic den reghel* [93] *van voren:* [94]
Doer donconstighe gaet die conste verloren.
Princelijc [95] *wil ick tot consten keeren*
Ende nae mijn macht altoons consten leeren,
Want niemant en es metter consten gheboren.
Maer tes alle constenaers een verseeren, [96]
Dat donconstighe die consten so luttel eeren.

Om dit refrein aan te horen verzamelden zich veel mensen en toen
Moenen dat zag, kwam zijn ware aard boven en hij veroorzaakte zo'n opschudding,
dat er in de menigte eentje doodgestoken werd, waarna men de dader
het hoofd afsloeg. Zo woonden Emmy en Moenen in Antwerpen in
Den Gulden Boom op de markt, waar door zijn toedoen moord en
doodslag en anderkwaad aan de orde van de dag waren.
Hierover erg blij, zei hij tot zichzelf:

Van hoe ik het hier laat lopen,
heeft de hel, naar ik mag hopen,
veel profijt.
Als ik het hier regel, zal mettertijd
de een na de ander de hel inschieten.
't Zou niet goed zijn als wij deze herberg verlieten,
want mensen vol boosaardigheid,
op zoek naar losbollen, voor hun profijt,
dobbelaars, vechtjassen, vagebonden,

koppelaars, hoerenlopers, al wie leven in zonde,
die vind je hier met zekerheid,
wat steeds tot mijn profijt heeft geleid.
Hier beleven we nuttige dagen.
Ik zal de waard meteen gaan vragen
hoeveel hij rekent voor vol pension.
Dan kan ik doorgaan zoals ik begon
met hier de grote meneer te zijn
en, krijg ik de kans, in de weer te zijn,
verwarring stichtend, hier zoals daar.
Ik laat er nog honderd doodsteken, dit jaar.
Dan krijgt Lucifer 't zijne in de helse domeinen.

Wat wonder con ic bedriven,
Die helle sals, hope ick, becliven [97]
Wat profijts.
Regneeric hier noch een luttel tijts.
Daer salder noch meer haren mont [98] *in schieten.*
Twaer quaet dat wi dese herberge lieten,
Want al dat int wilde leyt [99] *sinen tijt,*
Ende bi ongestadlicheden soeckt sijn profijt,
Tuysschers, [100] *vechters, onghetijdighe* [101]
puytieren, [102]
Coppelersen, camercatten [103] *of sulke dieren,* [104]
Vandien vint men hier altoos planteyt, [105]
Ende dats al volcxken, daer mijn profijt aen leyt.
Dus moet ick mi hier in dit huys ontdraghen. [106]
Ick wil den weert terstont gaen vragen,
Wat hi hebben wil van [107] *onser beyer cost.*
Lig icker thuys, soe mach ick na minen lost [108]
Altoos hier omtrent [109] *te mijnen ghere* [110] *sijn;*
Ende alser wat schuylt, [111] *in die weere sijn,*
Om int verwaerde te stellen [112] *hier ende daer.*
Ick doer noch hondert dootsteken int iaer,
Soe crijcht Lucifer tsine int helsche estere. [113]

91 *vander hant plant* = afwijst, verguist. – **92** *te dier causen* = daarom – **93** *den reghel* = de stokregel. – **94** *stel ... voren* = stel ik voorop – **95** *Princelijc* = standaard begin voor de slotstrofe van een refrein, oorspronkelijk een opdracht aan de prins van de kamer – **96** *verseeren* = verdriet.– **97** *sals... becliven* = zal erdoor verwerven.– **98** *mont* = de mond van de hel.– **99** *int wilde leyt* = losbandig doorbrengt. – **100** *Tuysschers* = (kans)spelers, dobbelaars – **101** *onghetijdige* = roekeloze – **102** *puytieren* = hoerenjagers. – **103** *camercatten* = bijzitten – **104** *dieren* = vrouwtjes. – **105** *planteyt* = overvloed. – **106** *ontdraghen* = ophouden. – **107** *van* = voor. – **108** *na minen lost* = naar hartelust. – **109** *omtrent* = in de buurt – **110** *ghere* = begeren, wens. – **111** *schuylt* = dreigt te gebeuren. – **112** *int verwaerde te stellen* = verwarring te stichten. – **113** *(e)lestere* = plantsoen, tuin.

Als professor zal ik verschijnen,
men zal mijn talent als piskijker prijzen,
ik zal ze verloren schatten aanwijzen:
voor mijn roem en eer moet dat alles gedaan zijn.
Van alles waar de mensen mee begaan zijn,

daar weet ik de oorzaak en afloop van.
Ze zullen me volgen met duizend man,
binnen een maand, door mijn praktijken.
Ik win een schat, met niets te vergelijken.
Daardoor mint mijn Emmy me des te meer.

Als het niet wordt verziekt door God de Heer,
zijn er binnen het jaar duizend zielen verlakt.

Maar zodra God het wil, ben ik uitgekakt.

Ick sal mi ghelaten als een bequaem meestere,
Als een kijcpisse, **114** *dies staet mie elck te prijsene.* **115**
Ick sal oock verloren schat weten te wisene;
Dies sal mi groote eere ghedaen sijn.
Voort alle die saken die den mensce over gegaen **116** *sijn,*
Die sal ick oock weten te seggen iuyst,
Mi sal volcxk nae loopen meer dan duyst, **117**
Eer een maent, doer mijn practijke; **118**
Oock sal ick scats winnen sonder ghelijcke.
Mijn lief Emmeken en sal **119** *mi maer beminnen te bet.*
Ent **120** *mi die Oppersten niet en belet,*
Ick sal, eer een iaer, meer dan duysent sielen verlacken **121**
Maer alst hem belieft, so heb ick uutghebacken. **122**

114 *kijcpisse* = piskijker, wonderdokter – **115** *dies* ... prijsene = daarom zal ieder mij willen prijzen. – **116** *over gegaen* = overkomen. – **117** *duyst* = duizend. – **118** *practijke* = list. – **119** *en sal* ... = zal er mij zoveel te meer om liefhebben. – **120** *Ent* = indien het. – **121** *verlacken* = strikken. – **122** *so* ... *uutghebacken* = dan heb ik uitgediend

De rederijkers poëzie

Video: De rederijkers poëzie

In de zestiende eeuw, de tijd waarin Mariken speelde, werd de literatuur gedomineerd door de 'rederijkerskamers', genootschappen waarvan de leden zich bezighielden met het schrijven van gedichten en toneelstukken. Sommigen van deze 'kamers' of organisaties hadden honderden leden.

De rederijkers zagen de poëzie als een soort wiskundeformule. De meest ingewikkelde rijmschema's waren het mooist.

Enkele voorbeelden van versvormen die populair waren bij de rederijkers zijn:

- *Het refrein* was bij de rederijkers erg geliefd. In een refrein telt elke strofe minstens acht versregels. Opvallend is dat alle strofen op dezelfde regel eindigen, de stockregel, die de grondgedachte van het gedicht uitdrukt. Zo is de stock regel in het lofdicht op de poëzie dat Mariken van Nieumeghen in de herberg te Antwerpen declameert: 'Doord'onkonstige gaat die konste verloren'.
- Het *rondeel* is een gedicht van meestal acht regels, waarin slechts twee rijmklanken worden gebruikt. De eerste, vierde en zevende regel zijn evenals de tweede en achtste regel aan elkaar gelijk.
- Het *acrostichon* of *naamdicht*. Hierin vormen de beginletters van de opeenvolgende strofen samen de naam van de persoon aan wie het gedicht is opgedragen. Een bekend voorbeeld is het 'Wilhelmus'.
- De *ballade* waarvan de laatste strofe begint met een opdracht aan de 'prins'.
- De *retrograde* of het *kreeftdicht*, waarin de woorden zowel van voren naar achteren als van achteren naar voren gelezen kunnen worden en dan telkens een begrijpelijke zin opleveren. Een aardige variant is als in de normale Zinsvolgorde iemand geprezen wordt, terwijl in omgekeerde volgorde het oordeel heel wat minder gunstig uitvalt. Voorbeeld: 'Alchimisten zijn wijs niet ongeleerd'. Is omkering ook met de. afzonderlijke letters mogelijk, dan is er sprake van een *letterkreeftdicht*. Voorbeeld van een dergelijk hoog standje (door RL. Spiegel): 'Neder sit wort trow tis reden'.
- Het *schaakbord*, opgenomen in 'Pe conste vanrhetoriken' (1548) van de befaamde rederijker Matthijs de Castelein. Dit is een vers van vierenzestig regels, die op allerlei manieren gelezen kunnenwörden en dan maar liefst acht endertig balladen opleveren.

(*Ontleend aan Piet Calis: Onze literatuur*)

VIII Hoe Emmy haar zondig leven zo'n beetje beklaagt

Zo woonde Emmy in Antwerpen en ze realiseerde zich dat ze een zeer boosaardig en zondig leven leidde, want omwille van haar deed Moenen dagelijks enorm veel kwaad. Ze zei bij zichzelf:

O geheugen, verstand, op twee gedachten hinkend
vanwege dit leven waar ik mij aan wil wagen,
het moet je toch zondig lijken en stinkend.
Je versaagt de hemel, zo helder blinkend,
gaat de weg naar de hel vol onbehagen.
Ik merk wel hoe haast alle dagen
om mijnentwil een mens wordt gedood.
En ik weet wel: Moenen, de oorzaak van die plagen,
is geen beste. Dat brengt mijn ziel in nood.
Ik voel, ook al zweeg mijn bedgenoot
hierover, dat hij een soort duivel moet wezen.
O tante, tante, uw verwijten, zo groot,
maakten mij tot een straatmeid, die de hel moet vrezen,
uit de gratie bij Hem die ons hart kan lezen.

Helaas, hoe ik me ook zal beklagen, ik ben te ver
heen om terug te keren.
Wel diende ik Maria alle dagen
door bidden of door anderszins haar te behagen,
maar 't is lang geleden dat ik haar mocht vereren.
En Moenen is steeds maar aan het proberen
mij dit te beletten, en hij wil ook niet
dat ik een kruis sla. Daaruit kan ik leren
dat hij slecht is, die immers 't bekruisen verbiedt.
Achteraf kun je denken ... als je toch ziet ...
maar ik ben te ver heen om achteraf te denken.
Hela, ik heb er daarginds twee bespied
met wie ik afsprak om wijn in te schenken.

Ik ga mijn droge keel maar eens drenken.

O memorie, **1** *verstandenisse, waerdii dinckende*
Op dleven, daer ick mi nu int ontdraghe, **2**
Het soude u duncken sondlich ende stinckende,
Ghi laet **3** *die claerheyt der hemelen blinckende,*
Ende gaet den wech der hellen, vol meshage. **4**
Ick sie ende mercke, meest alle daghe
Es hier yemant om mi ghequetst of doot.
Ende ick weet wel: desen Moenen, dat es de plaghe, **5**
En es vanden besten niet; **6** *dit es den noot.*
Ic ghevoelt wel, al en seyt niet al bloot, **7**
Dat een viant **8** *moet wesen of niet veel betere.*
O moeye, moeye, u fel verwiten groot
Sal mi maken een verdoemt sletere, **9**

Eewelijc uuter gracien vanden hoochsten wetere **10**

Ey lasen, al eest voor mi wat claghelijcx,
Ick ben te verre, al woudick mi te keeren **11** *pooghen.*
Ick plach ooc Maria te dienen daghelijcx,
Met bedinghen oft anders iet behagelijcx,
Ende die devocie es oec al vervloghen,
Ende oec en wil hi se mi niet ghedoghen;
Ende dat ic mi seghene soude en gedoecht hi ooc niet.
Daer bi soumen oec ghevoelen moghen,
Dat hi quaet es: om dat hi tseghenen vliet.
Wat wil ic ooc achterdencken? **12** *Besiet doch, siet,*
Tes nu te verre comen om achterdincken. **13**
Hola, **14** *ic hebber ghinder twee bespiet* **15**
Die ic ghisteren dach stelde om scincken ende drincken.
Daer wil ic mijn keelken laten clincken.

Daarna ging ze weer zitten drinken met haar fraaie vrienden, waarbij Moenen het zo aanlegde dat er weer een de pijp uit ging. En de dader werd door Moenen de stad uitgeleid en vermoordde er daar nog eentje op aanraden van Moenen, die hem wijs had gemaakt dat het slachtoffer veel geld had, zodat een moord lonen zou. Zeer verheugd over dit alles zei Moenen:

1 *memorie* = rede, denkvermogen. – **2** *daer ... ontdraghe* = waar ik me nu aan vergooi. – **2** *laet* = verlaat, versmaadt. – **4** *meshage* = ellende, verdriet. – **5** *plaghe* = narigheid. – **6** *En es vanden besten niet* = hij is boos, slecht. – **7** *al bloot* = openlijk. – **8** *viant* = duivel. – **9** *sletere* = slet. – **10** *den hoochsten wetere* = hij die alles doorgrondt (= God). – **11** *keeren* = bekeren, terugkeren. – **12** *achterdencken* = piekeren. – **13** *achterdincken* = zich iets te beklagen, berouw te hebben. – **14** *hola* = hé – **15** *bespiet* = bemerkt.

Lucifer, ik ben ervan ondersteboven
hoe ik al die mensen een kool kon stoven,
hoe ze me geloven en me houden voor een heel groot man,
die hun kwalen analyseren kan
en daar komt het van
dat ze me nalopen op straat.
Ik sta ze bij met goeie raad,
zo weet ik de vrouwen in te blazen
hoe ze hun mannen kunnen verdwazen
tot die seks gaan bedrijven, zo overdreven,
dat ze daarna geen week meer leven.
Dat was mijn streven en vermaak
en voor Lucifer was het een goede zaak.
Ook doe ik de mensen uit de doeken
waar ze een verborgen schat moeten zoeken:
dat werd gisteren al iemand fataal.
Ik wees hem een schat aan, helemaal
beschimmeld, onder een paal
waar een paardenstal op rustte en stond.
Hij moest daarom graven tot diep in de grond
en dan zou hij zo- en zoveel pond,
die schat die nooit bestond, bezitten.

De man ging onmiddellijk aan het spitten,
maar zodra hij zover kwam
dat hij de paal zijn fundament ontnam
en daarmee de bodem waar die man op stond,
zonk de paal diep in de grond,
en onze vriend stikte eronder.
Zo verricht ik nog menig wonder,
als het niet belet wordt door Hem, daarboven.
Als in een god zal men in mij geloven,
zo hoopvol als ze de hel tegemoet gaan,
als ze het me daarboven maar toestaan.

Hulpe, Lucifers kaegie [16] *ende helscap* [17] *clove* [18]
Hoe ic hier tvolc daghelijcx verdove! [19]
Men gheeft mi ghelove voor [20] *een groot cadet.* [21]

Ick weet al te segghen, wat die lieden let, [22]

Ende daer omme te bet [23] *volchtmen mi naer.* [24]
Ic weet raet te gheven net ende claer,
So ic desen vrouwen wijs maec met minen blasene, [25]
Om die mans na hem lieden te doen rasene; [26]
Ic doe hemlieden den mans sulcken brocken gheven [27]
Datser gheen acht daghen naer [28] *en leven.*
Ic hebbe dat hier bedreven meer dan eens
Ende daer en verliest Lucifer niet aen, ic meens. [29]
Ende dan beghin ic mi ooc tonderwindene [30]
Om tvolc verborghen schat te doen vindene;
Dat heeft alree ghisteren eenen dlijf [31] *ghecost.*
Ic wees hem daer eenen schat, lach quansuys vermost [32]
In eenen peertstal al onder eenen post, [33]
daer den peertstal al geheele op stont.
Ic seyde, hi moeste delven tot in den gront,
Hi sou daer menich pont vinden van verborghen scatte.
Ter stont ghinc hi delven datte,
Maer also saen als [34] *hi so verre quam*
Dat hi den pilare sijn fondament benam
Ende sinen stant [35] *daer hi op stont,*
Den pilaer sanck tot inden grond.
Ende daer versmoorde [36] *mijn oomken* [37] *ondre.*
Ick sal voort stellen [38] *dmeeste wondere,*
Comet gheen belet van boven.
Men sal noch als een god aen mi ghelooven;
So voer ickse met een hoopen ten helschen suchte. [39]
Maer ic belet van boven duchte.

16 *kaegie* = kooi, gevangenis – **17** *helscap* = hellegezelschap – **18** *clove* = kloof. – **19** *verdove* = het hoofd op hol breng. – **20** *gheeft ... voor* = houdt mij voor – **21** *groot cadet* = groot sinjeur, hele meneer. – **22** *let* = scheelt. – **23** *te bet* = te meer – **24** *volchtmen mi naer* = loopt men mij na. – **25** *blasene* = ingeving, inblazen – **26** *rasene* = razend (verliefd) te doen zijn. – **27** *sulcken ... gheven* = zoveel te verwerken geven. – **28** *naer* = na. – **29** *ic meens* = zou ik zo denken. – **30** *tonderwindene* = erop toe te leggen. – **31** *dlijf* = het leven. – **32** *lach... vermost* = die daar zogenaamd beschimmeld lag. – **33** *post* = deurstijl. – **34** *also saen als* = zodra. – **35** *stant* = steunpunt. – **36** *versmoorde* = liet het leven – **37** *mijn oomken* = onze vriend. – **38** *voort stellen* = verrichten, op touw zetten, vertonen – **39** *suchte* = gezucht, geween.

IX Nadat Emmy en Moenen ongeveer zes jaar in De Gulden Boom in Antwerpen gewoond hadden, waar zeer veel kwaad gebeurde door hun toedoen, begon Emmy ernaar te verlangen haar oom en haar andere verwanten in Gelderland op te zoeken en ze smeekte Moenen haar dat toe te staan en met haar mee te reizen. Waarop hij zei:

Jou iets weigeren, Emmy, doe ik niet gauw.
Onder je familie wil jij je weer scharen?

EMMY

Alsjeblieft, als het je uitkomen zou.

MOENEN

Jou iets weigeren, liefste? Zelfs niet in mijn droom.

EMMY

Mijn tante in Nijmegen en mijn oom in Balgoij
zag ik in geen zes, zeven jaren.

MOENEN

Jou iets weigeren zal ik niet gauw.
Onder je vrienden mag jij je weer scharen.

EMMY

Ze weten niet, die mijn bekenden waren,
hoe ik ben gevaren,
op of onder de aarde.
Mijn oom liet me altijd zo in mijn waarde,
om mij toch stortte hij menige traan.

MOENEN

Die kale! Zijn bidden deed mij dit aan.
Ik had haar de benen wel willen breken
of een mes in haar hals willen steken,
maar hij bidt tot die vrouw met de witte kleren,
ik zit evenzoveel keren
met de gebakken peren.
Zo kom ik toch nooit aan mijn gerief?

EMMY

Wat zeg je, Moenen?

Emmeken, u bede ontsegge ick u no, [1]
Wildi, segdi, eens tot uwen vrienden varen? [2]

EMMEKEN

Ick soudt u bidden, waert u believen alsoe.

MOENEN

U bede, lief, ontseg ick u no.

EMMEKEN

Mijn moeye te Nyeumeghen, mijn oom te Venlo
En sach ic niet en ses och [3] *in seven jaren.*

MOENEN

Daer omme ontsegghe ick u die bede no;
Ick belove u, wi sullen tuwen vrienden varen.

EMMEKEN

Si en weten niet, alle die mi bestaende waren, [4]
Waer ic ben ghevaren, niet te meer dan oft ic waer ghesoncken in deerde.
Ende mijn oom hadde mi in so grooter weerde!
Ic weet wel dat hi menighen traen om mi geweent heeft.

MOENEN

Des plackaerts [5] *bedinghe* [6] *dat mi verbeent* [7] *heeft*
Dicwils als ick haer die leden waende vercroken! [8]
Ick hadse langhe den hals ghebroken,
Maer zijn bede totten wive metten witten
Die doetse mi altoos ontsitten; [9] *ick en can niet ghenitten,* [10]
Dat ic eens pas [11] *hadde nae mijn gherief.*

EMMEKEN

Wat segdi, Moenen?

1 *no* = node. – **2** *varen* = gaan. – **3** *och* = of. – **4** *alle ... waren* = mijn verwanten. – **5** *plackaert* = kaalgeschoren kruin van de priester – **6** *bedinghe* = gebed – **7** verbeent= verschalkt. – **8** *vercroken* = breken. – **9** *ontsitten* = ontkomen, ontsnappen – **10** *ghenitten* = gedaan krijgen. – **11** *pas* = gepaste gelegenheid.

MOENEN

Niks, Emmeke lief.
Ik geef je toestemming, uiteraard,
iedereen te zien die je zorgen baart.
Reken af met de waard
van In den Gulden Boom,
en dan gaan we morgen naar je oom
en je andere bekenden, naar wie jij me geleidt.
Ik ben bereid.

EMMY

Ik ga de rekening halen,
ik bekijk wat we schuldig zijn volgens dat briefje en zal het betalen.

MOENEN

Doe dat, liefje.
Betaal royaal. Is er bedrog in 't spel,

dan wordt dat wel verrekend in de hel.
Wij gaan vandaag op reis naar vrome ome.
Mocht ik hem ooit in een donker hoekje tegenkomen,
als God dan weer geen spaak in 't wiel zou steken,
zou ik hem maar wat graag zijn speknek breken!
Zonder hem was Emmy aan mij overgelaten.
Maar ik kan plannen maken en praten,
het helpt me niet als God almachtig
geen toestemming geeft: dan ben ik waarachtig
net zo machteloos als neerslachtig.

EMMEKEN

Niet, Emmeken lief.
Ick gheve u oerlof, ghelijck, dat ghi begheert,
U vrienden tsiene, ende **12** *dat u deert.*
So gaet, rekent teghen **13** *den weert, daer wi ghelegen* **14** *hebben inden Boom,*
Ende morghens willen wi naer uwen oom
Oft naer u ander vrienden, daer ghi mi leet. **15**
Ick ben bereet.

EMMEKEN

Ick gae halen bescheet, **16**
Weten watter noch achter staet **17** *int briefken,* **18**
Ende al betalen.

MOENEN

So doet, mijn liefken.
Betaelt vri openlijc **19** *en siet op* **20** *een oneffene mite niet.*
Vri, **21** *ten wert te mijnen onprofite niet,*
Dat wi reisen tot haren oom, den pape.
Mach icken eens op zijn blote betrape, **22**

Ende ick minen wille mach ghebruycken,
Ick sal dien pleccart den hals verstuyken! **23**
Waer hi wech, dmeysen waer mijne, sonder foute;
Maer dat ic veel scicke oft coute,
Tes al niet, en mi die Opperst warachtlich
Gheen volle consent en gheeft eendrachtich:
Boven hem en ben ic niet een haer te verwerven machtich.

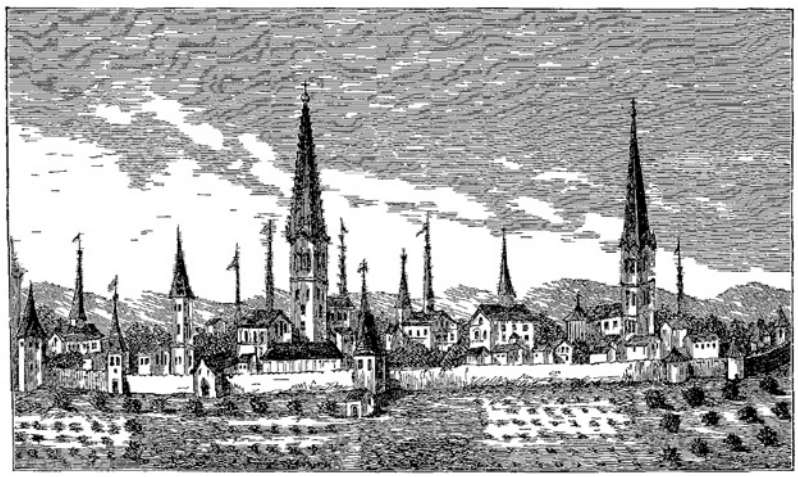

12 *ende* = indien. – **13** *rekent teghen* = reken af met – **14** *gheleghen* = gelogeerd. – **15** *leet* = leidt. – **16** *bescheet halen* = navraag doen. – **17** *achter staet* = te betalen is – **18** *int briefken* = volgens de nota. – **19** *vri opelijc* = gerust – **20** *en siet op ... niet* = rond maar naar boven af – **21** *Vri* = waarlijk. – **22** *op ... betrape* = onverhoeds overval. – **23** *verstuycken* = breken.

X Hoe Emmy en Moenen naar Nijmegen reisden

Zo zijn Emmy en Moenen naar Nijmegen gereisd, waar ze op de dag van de omgang aankwamen. Emmy was daar erg blij om en Moenen zei tegen haar:

Emmy, 'k heb het jou naar de zin gemaakt
en zo zijn we dan verzeild geraakt
in Nijmegen. 't Is ommegangsdag.
Die tante van je, die jou zo graag mag,
wil je die niet bezoeken?

EMMY

Ja, ze woont daar.
Ik ga, maar ik vraag geen logies aan haar
en ook niet of ze me iets in wil schenken.
'k Moet er niet aan denken:
ze zou me weer krenken
met woorden, zo onverkwikkelijk
als ze eerder al uitriep. Verschrikkelijk.
Ze was toen zo weinig inschikkelijk
dat haar scheldpartij mij ogenblikkelijk
in de toestand bracht waar ik me nog in bevind.

MOENEN

Ik denk, mijn troost, mijn lieve kind,
dat de kans op een scheldpartij niet groot is,
aangezien tante al drie jaar dood is.

EMMY

Wat zeg je? Dood?

MOENEN

Jawel, mooie meid

EMMY

Weet je 't zeker, Moenen?

MOENEN

Jawel. Geheid.

EMMY

Daar moet ik om treuren.

MOENEN

Het is niet anders.

EMMY

Wat gaat dáár gebeuren?
'k Wil het weten voor we de stad uitgaan.
Ik zie daar een heleboel mensen staan.
Ga het iemand vragen. Snel!

Nu Emmeken, naer u bede aen mi versocht
So zijn wi emmer hier gherocht
Te Nieumeghen. Oec eester heden ommegancdach.
Ghi segt, dat u moeye hier te wonen plach,
Whilse niet gaen besien?

EMMEKEN

Ick mach gaen tot daer.
Maer als om te begeeren aen haer
Herberghe of eenich eten of drincken,
Dat en sal ic niet dincken;
si mochte mi schincken
Scandelike woorden, wreet onbetamelijck,

Also si eens dede ontscamelijc.
Brochten mi eerst in dleven scandelijck,
Daer ic mi in ondraghe [1] *eylaes!*

MOENEN

Ick soude gheloven, mijnlief, mijn solaes, [2]
Als daer te gane, dats u ghenen noot es. [3]
Weet dat u moeye wel dire iaer doot es.

EMMEKEN

Watdinghe, [4] *doot?*

MOENEN

Ia, liefste greyn. [5]

EMMEKEN

Hoe weeti dat, Moenen?

MOENEN

Ic weet serteyn.

EMMEKEN

Dats mi groot hindere. [6]

MOENEN

Tes nochtans so.

EMMEKEN

Ontbeit, [7] *wat sie ic ghindere?*
Laet ons dat vernemen, eer wi van hier scheen. [8]
Siet, siet, daer vergadert veel volcx over een. [9]
Scuylter wat? [10] *Wilt yemant vraghen snel.*

1 *daer ... ondraghe* = dat ik nu leid. – **2** *solaes* = troost. – **3** Dat je geen reden hebt daar te gaan. – **4** *watdinghe* = hoe nu? – **5** *greyn* (pit, kern) = schat. – **6** *Dats mi groot hindere* = dat spijt me erg. – **7** *Ontbeit* = wacht! – **8** *scheen* = weggaan. – **9** *over een* = bijeen. – **10** *Scuylter wat* = is er wat aan de hand?

MOENEN
Er komt daar straks een wagenspel,
zoals ze 't elk jaar deze datum doen.
EMMY
't Is, dacht ik, het spel van Masscheroen.
Dat spel valt niet genoeg te prijzen;

mijn oom kwam ervoor naar Nijmegen reizen.
Moenen, kom mee.
MOENEN
Een zoetelijk gedreutel.
Je hebt toch geen zin in dat gekeutel?
Kom op, dan krijg je vlees en wijn.
EMMY
Maar Moenen, het kan zo prachtig zijn.
Mijn oom zei een keer toen hij had gekeken

dat dit spel beter is dan sommige preken.
Ze geven zo'n goed voorbeeld, al spelend.
Dus liefste, vind jij het niet vervelend,
dan wil ik het zien.
MOENEN
Nou vraagt me die meid wat.
Ik maak me zeer bezorgd, bij Lucifers schijtgat,
dat zij, als ze 't spel in zich op heeft genomen,
tot berouw en inkeer zal komen.
Bij Lucifer, dat had ik me anders gedacht.
EMMY
Laat me erheen gaan.
MOENEN
Ga maar, ik wacht.
Maar als ik vertrek, moet jij dat ook doen.

MOENEN
Neen troost, men salder gaen spelen een waghenspel. [11]
Dats alle iaer op desen dach te doene;
EMMEKEN
Als icker om peyse, [12] *tes tspel van Masscheroene.*
Die weerdicheit [13] *van dien spele en es niet te sommen;* [14]
Mijn oom pleecher om hier te commen.
Ke, [15] *Moenen laet ons gaen hooren.*
MOENEN
Tes een soete snabbelinghe. [16]
Lust u te hoorene sulcken brabbelinghe? [17]
Ke, ga wi biden roost [18] *ende biden wine.*
EMMEKEN
Ey Moenen, het pleech so goet te sine.
Ic heb mijnen oom hooren seggen, op ander saisoenen, [19]
Dat dit spel beter is dan sommige sermoenen.
Daer zijn goede exempelen [20] *somtijts in selcke spelen;*
Dus troost, en liettijts u niet vervelen, [21]
Ick sout wel willen sien.
MOENEN
Ic en consenteers niet gheerne.
Ic heb al vreese, bi Lucifers achterqueeren, [22]
Oft si int spel iet hoorde van deghe, [23]
Daer si berou oft achterdencken [24] *bi ghecreghe.*
Bij Lucifer, so waer mijn hoghe vermet [25] *niet.* [26]
EMMEKEN
Ey Moenen, laet mi hooren.
MOENEN
Nu wel, maer en let [27] *niet*
Langher dan ic u en roepe, oft ic vererre. [28]

Emmy zeurde Moenen net zo lang aan zijn hoofd om het spel te gaan zien, dat hij ten slotte toegaf. Maar niet van harte, zoals u gehoord hebt. Het spel begon:

Hier ben ik: advocaat van de duivel,
Masscheroen,

Bre! [29] *Hierioh! Ic Masscheroen, advocaet van Luciferre*

11 *waghenspel* = vertoning op een stilstaande boerenkar. – **12** *Als ... peyse* = nu ik eraan denk. – **13** *weerdicheit* = waarde – **14** *sommen* = beschrijven. – **15** *Ke* = toe nu – **16** *snabbelinghe* = kletskoek, leuterpraat. – **17** *brabbelinghe* = geleuter. – **18** *roost* = gebraad. – **19** *op ander saisoenen* = vroeger, destijds. – **20** *exempele* = voorbeeld tot lering. – **21** *en ... vervelen* = als het u niet te veel is. – **22** *achterqueeren* = achterste (queerne = molen). – **23** *van deghe* = iets goeds, deugdelijks. – **24** *achterdencken* = berouw. – **25** *hoghe vermet* = stout plan – **26** *niet* = niets. – **27** *let* = toef, blijf. – **28** *vererre* = word boos. – **29** *Bre, hierioh* = duivelse uitroep.

die een hoger beroep indient
bij de Opperste Rechter, aangezien
hij de mensen met al hun misdaden
meer barmhartigheid toont en genade
dan ons arme geesten,
voor eeuwig versmaad.
Want al heeft een mens elke misdaad
in zijn eentje begaan die je maar verzint,
als hij zijn neigingen overwint
door oprecht berouw, dan vindt hij genade.
En wij, arme geesten, zonder misdaden
dan die ene opstand en die duurde kort,
wij zijn daarom in de afgrond gestort,
in eeuwige pijnen, hopeloos wreed.
Ik, Lucifers procureur, die Masscheroen heet,
vraag U nog eens, God van de barmhartigheid,
waarom ons een slechter lot is bereid
dan de mensen, die dagelijks bloed zien.

GOD

Mijn barmhartigheid kan hij tegemoet zien
die berouw heeft, al is het in zijn laatste uur,
die dus toch heeft ingezien op den duur
dat ik een God ben, barmhartig, rechtvaardig.
Maar wie versteend blijven en zo boosaardig
dat ze nimmermeer tot inkeer kwamen,

die moeten zinken met Lucifer samen
in een afgrond waar niets is dan handenwringen.

MASSCHEROEN

Uw rechtvaardigheid faalt in veel dingen,
hoewel de vromen iets anders belijden.
In Abrahams, in Mozes', in Davids tijden,
toen mocht men U rechtvaardig noemen,
toen zag men U de mensen kwellen en
verdoemen
en straffen voor elke onreine gedachte.
Maar nu, of het kind ook zijn moeder verkrachtte,
of zijn vader de trap af zou smijten,
of door laster al 't kwaad aan zijn broer zou wijten
dat ooit in de wereld is verzonnen,

Wilgaen appelleren mijn ghedinghe [30]
Teghen [31] *den oppersten iuge* [32] *gheringhe:* [33]
Waer om dat hi dmenschelijke geslachte midadich
Meer ontfermt ende es ghenadich
Dan ons arme gheesten, eewich versmaet.
Al hadde een mensche alle die mesdaet [34]
Alleen ghedaen, die men in die werelt doet,
Heeft hi eens hertelijck berou goet
Met goeder meyninghen, [35] *hi comter ghenaden;*
Ende wi, arme gheesten, die noyt niet en mesdaden,
Dan met eenen ghepeyse [36] *cort,*
Sijn daer ommen inden afgront ghehort, [37]
Sonder hope, in eewighe pijne stuer. [38]
Ick, Mascheroen, Lucifers procuruer,
Vraech u noch eens, God der ontfermhertigheyt,
Waer om dan ons meer ghenade es onteyt
Dan den mensche, die dagelicx sondicht
onsprekelijck. [39]

GOD

Mijn ontfermhertigheyt en es niemant gebrekelijc, [40]
Die berou heeft eer dat leven is gheyn,
Die in tijts met berouwe bekint, [41]
Dat ic een God ben ontfermhertich ende
rechtveerdich.
Maer die so versteent bliven in ercheden [42]
onweerdich,
Die moeten met Luycifer inden afgront sincken,
Daer niet en is den handen wringhen.

MASSCHEROEN

U ghrechtigheyt faelt in veel dinghen,
Al heetmen u rechtveerdich God in allen siden. [43]
In Abrahams, in Moyses, in Davids tijden, [44]
Doen mochtmen u rechtveerdich naemen; [45]
Doen sachmen u den menschen blamen [46] *ende*
beschamen,
Ende puneren [47] *om een onreyn gedachte.*
Nu, al waert dattet kint die moeder vercrachte,
Oft dattet den vader torte [48] *oft smeete* [49]
Oft dat deen broeder dander verweete
Alle quaet dat ye [50] *was ghebrouwen,*

30 *appelleren mijn ghedinghe* = mijn zaak in hoger beroep brengen. – **31** *Teghen* = bij – **32** *iuge* = rechter – **33** *gheringhe* = dadelijk. – **34** *alle die mesdaet* = alle misdaden. – **35** *met ... meyninghen* = oprecht, met goed voornemen. – **36** *ghepeyse* = gedachte, nml. van hoogmoed. – **37** *ghehort* = gestoten. – **38** *stuer* = wreed. – **39** *onsprekelijck* = onnoemelijk. – **40** *es ... gebrekelijc* = wordt onthouden. – **41** *bekint* = erkent. – **42** *ercheden* = zonden, boosheid. – **43** *in allen siden* = alom. – **44** *In ... tijden* = onder de oude bedeling. – **45** *naemen* = heten. – **46** *blamen* = berispen. – **47** *puneren* = straffen. – **48** *torte* (van terden) = trapte – **49** *smeete* = sloeg. – **50** *ye* = ooit.

het berouw is nog niet begonnen,
of hij heeft Uw genade al verworven.

GOD

Waarom ben ik een dood gestorven
zo schandelijk, zo smadelijk, aan het kruishout,
dan opdat ieder mens, hetzij jong of oud,
genade zou verwerven van mijn Vader?

MASSCHEROEN

Dan moest U toch strenger zijn en kwader
dan voor die tijd, aangezien U naakt hebt
gehangen aan 't kruis en een dood gesmaakt hebt,
zo schandelijk, om de mensen rein te maken,
met als resultaat dat ze in kwade zaken
volharden en dat ze zonden bedrijven,
te verschrikkelijk om te beschrijven.
Terwijl ze Uw lijden maar steeds ontveinsden,
ziet men ze dingen waar men zelfs niet over peinsde
in de tijden van Mozes, brutaalweg doen.

GOD

Daarin heb je wel gelijk, Masscheroen.
De mensen zijn zo verhard in het kwaad,
als dat in de toekomst niet beter gaat,
zal ik mijn zwaard van gerechtigheid
doen aanscherpen en dan is het tijd
om plagen te sturen, zwaar om te verdragen.

ONZE-LIEVE-VROUWE

Mijn kind, teken jij de mensen met plagen?
Dat moet me mishagen. Moog' mijn bede geven
dat de mensen nog een tijd in vrede leven.
Zend ze eerst nog tekenen of voorboden,
want ze hebben waarschuwingen van node:
aardbevingen, staartsterren of bijzonnen,
dat ze kunnen vermoeden waar het om is begonnen,
dat ze een besef krijgen van je boosheid.
Misschien is het dan uit met hun bandeloosheid,
uit vrees voor de plagen die hen kunnen treffen.

Heeft hi eens hertelijc berouwen,
Ter stont er uwe ontfermhertichеit verworven.

GOD

Waer om ben ic [51] *die doet ghestorven,*
Soo schandelijck, so smadelijc, aen tscrucen hout, [52]
Dan om dat [53] *elc mensche, jonc ende oudt,*
Ter ghenaden soude staen [54] *van mijnen vadre?*

MASSCHEROEN

Dies [55] *hoordi te wesen te stranger* [56] *ende te quadre*
Dan te voren, aengesien dat ghi naect hebt,
Sulcken scandelijcken doot ghesmaect hebt
Om dat [57] *ghi die mensche daer met sout reenen.* [58]
Ende meer dat [59] *te voren dat si versteenen* [60]
In onbetamelike sonden horribile,
Te becondighen [61] *oft te verhalen waer impossibele;*
Die redelike [62] *hem int overdincken vereysen.* [63]
Dat men in doude wet [64] *niet en dorste peysen,*
Dat derren [65] *die menschen nu wel stoutelijken doen.*

GOD

Daer en liegdiniet an, Masscheroen;
Het volck es nu in quaetdoen so verhert,
Eest datter gheen beteringhe af en wert,
Ick sal mijn stranghe sweert van iusticien [66]
Moeten doen sniden met punicien
Ende mijn plaghen senden, quaet om verdraghen.

ONS LIEVE VROUWE

O kint, wijsdi [67] *den menschen plaghen,*
Dat moet mi wanhagen. [68] *Mach u verbeden wesen,* [70]
Laet den menschen doch noch wat met vreden wesen;
Sent hem lieden eerst teekenen oft voerboden
Alsoe ghi plecht in sulcken noode,
Eertbevinghe, dobbel sonne, oft sterren met steerten, [71]
Dat si bevroeden moghen, met [72] *sulcke gheveerten,* [73]
Dat ghi ghestoort [74] *sijt uutermaten;*
Si selen dan bi aventueren [75] *die sonden laten,*
Uut vreesen van meer gheplaecht [76] *te sijen.*

51 *ic* = Jezus Christus. – **52** *tscrucen hout* = kruishout. – **53** *om dat* = opdat. – **54** *ter ... staen* = tot de genade (van mijn vader) zou komen. – **55** *Dies* = derhalve – **56** *stranger* = strenger. – **57** *Om dat* = opdat – **58** *reenen* = zuiveren (van zonde). – **59** *dat* = expletief – **60** *versteenen* = volharden, zich verharden. – **61** *becondighen* = bekend maken. – **62** *die redelike* = de rechtschapenen – **63** *hem vereysen* = gruwen. – **64** *in doude wet* = onder het oude verbond. – **65** *derren* = durven. – **66** *van iusticien* = strafrechtelijk. – **67** *wijsdi* = veroordeelt gij tot. – **68** *wanhaghen* = mishagen – **69** *Mach u verbeden wesen* = als u om iets wordt gesmeekt. – **70** *dobbel sonnen* = lichtplekken naast de zon – **71** *sterren met steerten* = kometen. – **72** *met* = door – **73** *gheveerten* = vreemde verschijnselen. – **74** *ghestoort* = vertoornd. – **75** *bi aventueren* = mogelijk. – **76** *meer gheplaecht* = door ergere plagen (rampen) getroffen.

GOD

Nee moeder, dit moet u goed beseffen,
ik gaf ze al tekenen genoeg,
ik gaf ze de waarschuwing waar u om vroeg:
oorlogen, pest en dure tijden,
opdat ze de zonden zouden vermijden
die mijn goddelijkheid door de modder halen.
Maar hoe meer plagen, hoe minder ze malen,
de mensen, om 't eeuwig verblijf in de hel.
Ze denken: 'uiteindelijk berouw maakt wel

dat God zich over mij zal erbarmen. '

GOD

Neen, moeder, dats al verloren pijne, [77]
Ick heb dicwijls soe veel teekenen ghebaert, [78]
Daer si af behoorden te sijn vervaert:
Pestelencien, orloghen, dier tijden, [79]
Daermen met rechte voer soude vermiden
Die sonden, die mijn godheit verleden. [80]
Met hoe si meer geplaecht sijn, hie si meer wreden, [81]
Niet denckende op deewighe doot vol gheweens. [82]
Tes al: [83] *waer voor sorge* [84] *ick? versucht ic ten*
lesten [85] *eens,*
Dontfermhertighe God wert mijns ontfermende.

Toen Emmy dit spel hoorde, begon ze bedroefd na te denken over
haar zondige leven en zei bij zichzelf:

God, het kan me vanbinnen verwarmen
dat ik dit wagenspel mag horen
met argumenten die me zo bekoren,
dat ze leiden tot inkeer en echt berouw.

MOENEN

Moeten we hier blijven? Kom toch gauw.
Wat moet je met die beuzelarijen?
Kom toch, liefje.

EMMY

Nee, ik kom niet bij je,
al trek je of sleur je of roep je heel schel:
tot aan het einde van dit spel
krijg je mij niet vanhier, hoe graag je zou willen.
't Is beter dan een preek.

MOENEN

Help! Bij Lucifers billen!
Zolang ze hier blijft staan, versmacht ik,
want ze komt tot inkeer, dat verwacht ik,
door die flauwekul die ze hoort en ziet.
Ik wacht nog wat, maar komt ze dan niet,
dan trap ik haar weg bij dat zeuren en zemelen.

Here God, hoe wert mijn bloet verwermende [86]
Int hooren van desen vagenspele!
Ick hoor dier redenen ende argumenten soe vele,
Dat ick puer [87] *achterdincken crighe ende berou.*

MOENEN

Wel sullen wi hier bliven staende? Ou seg, ou! [88]
Wat wildi aen dese brabbelinghe [89] *hooren?*
Gaen wi doch, minne.

EMMEKEN

Neen, tes verloren
Gheroepen, ghetrocken oft ghesleurt!
Also langhe als dit spel duert,
En crijchdi mi van hier niet, gaen die willen!
Tes beter dan een sermoen.

MOENEN

Hulpe, Lucifer billen!
Dat si hier blijft staende, des [90] *versuchte ick;*
Si sal hier achterdencken crighen, duckhte ick,
Doer die prasinghe [91] *die si daer staet en hoort.* [92]
Ick sal noch wat beyden, [93] *maer comse dan niet voort,*
Ick salse wel met vuysten van hier doen trenten. [94]

Zo had Moenen graag belet dat zij het spel hoorde, maar ze bleef luisteren,
of hij wilde of niet. En het spel ging verder:

77 *pijne* = moeite. – **78** *ghebaert* = getoond, geopenbaard. – **79** *dier tijden* = hongersnood. – **80** *verleden* = beledigen, krenken. – **81** *wreden* = woeden, razen. – **82** *deewighe doot vol gheweens* = de eeuwige verdoemenis. – **83** *Tes al* = allen zeggen – **84** *sorge* = bezorgd maken – **85** *ten lesten* = op het eind van mijn leven. – **86** *wert ... verwermende* = verhit. – **87** *puer* = waarlijk. – **88** *ou seg, ou* = he, he (drukt verveling en ongeduld uit). – **89** *brabbelinghe* = geleuter. – **90** *des* = daarom. – **91** *prasinghe* = geleuter – **92** *staet en hoort* = staat aan te horen. – **93** *beyden* = wachten. – **94** *trenten* = gaan.

MASSCHEROEN

Bestuurder van de elementen en hemelen,
God van de rechtvaardigheid, triomfator,
zou U het gezelschap van Lucifer Agitator
geen fiat willen geven en hun willen toestaan
dat ze op aarde even flink zullen toeslaan
en de mensen kastijden om hun zonden en misdaden?
Anders blijft U immers voortdurend beladen met alle kwaden die zij begaan.
Wij zijn uw beulen, laten wij toeslaan,
zodat ze weer weet hebben van de Heer van hierboven.

GOD

Masscheroen, ik begin zelf ook te geloven
dat ik 't fiat moet geven voor vreselijke plagen,
want het enige waar de mensen om vragen
is een slag in de nek. Geen ontspringt de dans.

ONZE-LIEVE-VROUWE

Och zoon, geef de mensheid toch nog een kans,

straf niet meteen af wat je zo lang gedoogde.
Denk aan de borstjes die jou zoogden,
denk aan dat buikje, jouw eerste woning,
denk aan je dood als doornenkoning,
denk aan het bloed uit al je wonden,
met als doel dat de mensen verwachten konden
bij hun hemelse Vader thuis te komen.
Uit jouw mond hebben ze vernomen:
'Al had iemand in zijn eentje gedaan
al wat in de wereld was begaan,
dan nog: riep hij mij aan om erbarmen,
ik ontving hem met open armen.'
Volgens jezelf ben je hun behoeder.

GOD

Daar sta ik nog steeds achter, moeder,
ik zeg nog steeds: had één mens alle zonden

MASSCHEROEN

O beleeder [95] *der hemelen ende der elementen,* [96]
God, inder rechtveerdichheyt, in die hochste seghie, [97]
Soudi Lucifer ende die helsche collegie
Gheen consent willen gheven ende gehinghen, [98]
Dat wi die mensche wat castien ghingen,
Van [99] *haren mesdaden ende van haerder quaetheyt?*
Anders en crijchdijs nemmermeer verlaetheit [100]
Vander vervaertheit, [101] *die si plien.* [102]
U hant van iusticien moetse castien,
Suldi nu onder menschen die bekinde wesen. [103]

GOD

Masscheroen, het sal moeten int inde [104] *wesen,*
Dat ic conset sal gheven tvolck te plaghen,
Want met gheenen dinghen en sijn si te versagen, [105]
Voer si den slach hebben op den hals.

ONS LIEVE VROUWE

O sone, die mensche sullen hem [106] *beteren van als;* [107]
En wilt niet te haeste u punicie toogen. [108]
Denckt om die borstkens die ghi hebt ghesoghen;
Denckt om dat buixken daer ghi inne gelegen hebt;
Dinckt om die passie, die ghi geleden hebt,
Dinckt op alle dbloet, dat ghi stortet in ghescille. [109]
Waet niet al om smenschen wille
Om dat si thuus [110] *vaders genaden souden geraken?*
Ghi hebt selve ghesproken, wat wildi maken, [111]
Al hadde een mensche alle die sonden alleene
Ghedaen van alle die werelt ghemeene, [112]
Riep hi eens hertelijck op [113] *u ontfermen,*
Hi soude ontfanghen sijn met openen armen.
Dits u woort, menich mensche es vroedere. [114]

GOD

Ick sprac ende ten es mi niet leet, vrou moedere,
Ende noch seg ic: al hadde een mensche alle die sonden

95 *beleeder* = bestuurder – **96** *elementen* = elementen (aarde, water, lucht en vuur). – **97** *seghie* = zetel. – **98** *gehinghen* = toestaan. – **99** *van* = om. – **100** *verlaetheit* = stilstand, rust (anders komt er nooit een einde aan ...) – **101** *vervaertheit* = gruweldaden – **102** *plien* = plegen. – **103** *die bekinde wesen* = erkend worden. – **104** *int inde* = tenslotte. – **105** *te versagen* = af te schrikken. – **106** *hem* = zich – **107** *van als* = in alles. – **108** *toogen* = doen blijken. – **109** *in ghescille* = in het rumoer (van Jezus' proces en kruisiging). – **110** *thuus* = tot uws. – **111** *maken* = eraan doen, veranderen. – **112** *alle ... ghemeene* = de gehele wereld. – **113** *riep hi ... op* = deed hij een beroep op. – **114** *es vroedere* (es = es des) = weet dit.

begaan ooit in de wereld gevonden,
berouw zou hem uitverkoren maken.
Liever dan dat één ziel moest verloren raken,
zou ik alle pijnen dubbel lijden
die de joden me aandeden in de oude tijden.
Als dit, mensen, maar in acht wordt genomen

Ghedaen, diemen soude connen gronden, [115]
Kent [116] *hi mi met berou, hi sal vercoren* [117] *sijn;*
Ick soude noch eer alle die pijne dobbel lijden,
Die mi die Ioden deden in voerleden tijden.
O mensche, hier om behoordi te dinckene.
O mensche, hier om behoordi te dinckene.

Hoe langer Emmy naar dit spel luisterde, hoe meer ze haar zonden overdacht.
Ze zei:

Eindelijk komen de tranen stromen,
de hete tranen, langs mijn gezicht.
Wat kreeg ik een wroeging, in het licht
van die zinvolle woorden. O Heer der heren,
is het nog mogelijk, kan ik me bekeren
en genade verkrijgen bij U?
Nooit kwam ik meer tot inkeer dan nu.
Is het nog mogelijk? Nee, 't is te laat,
ik ben te ver meegegaan in het kwaad,
ik ging alle perken te buiten.

Open je, aarde, wil mij omsluiten,

want hoe zal ik jou nog betreden mogen?

MOENEN

Alle duivels! Nu sproeit me het vuur uit mijn ogen,
want dit meisje heeft de buik vol berouw
van de kletskoek die ze horen wou.
Laat ons het mooiste café betreden
om wijn te drinken.

EMMY

Laat me in vrede,
kwade duivel en ga hier vandaan.
O dat ik ooit met je wou gaan
en om jou wegliep bij mijn God vol genade,

och, och, ik krijg zo'n berouw van mijn daden,
ik bezwijm, ik voel mijn hart niet meer kloppen,
mijn krachten begeven het.

Nu eerst beghinnen mi die tranen tontsinckene
Even ghedichte [118] *over mijn wanghen claer.* [119]
Och, welcke wroeghen [120] *heb ic ontfanghen daer*
Int hooren dier woerden. O Heere der heeren!
Waert ooc moghelijc, woudic mi bekeeren,
Dat ic ter genaden soude comen van u?
Noyt en had ic achterdencken dan nu.
Waert ooc moghelijck? Ick duchte, neent.
Ick hebbe mijn consente te verre verleent,
Sonder redene [121] *mijn voernemen ghebruyckende.* [122]
Och eerde, ontdoet u [123] *ende zijt mi beluyckende.* [124]
Want ic en ben niet weerdich dat ic u beterde. [125]

MOENEN

Hulpe Modicack, [126] *hoe ick blaecooghende* [127] *werde;*
Dit meysen crijght berou den balch al vul. [128]
Die brabbelinghe es al te dul
Ga wi yewers int scoonste vander steden
Een kanne wijns meten. [129]

EMMEKEN

Laet mi met vreden.
Ende vliet van mi, fel viant boos!
Weemi, dat ic u oyt verkoos
Ende aenriep u, verghetende die Godheit ontfermhertelic.
Och, och, ick crighe sulcken berouwen hertelijc,
Dat mi therte sal besluyten, [130] *och ick beswilte,* [131]
Mijn cracht faelgeert [132] *mi.*

115 *gronden* = peilen. – **116** *Kent* = erkent – **117** *vercoren* = gered – **118** *Even ghedichte* = zeer overvloedig – **119** *claer* (stopwoord) = duidelijk, zoals blijkt. – **120** *wroeghen* = wroeging. – **121** *Sonder redene* = onberaden – **122** *voernemen ghebruyckende* = mijn zin doende. – **123** *ontdoet u* = open u – **124** *zijt mi beluyckende* = omsluit mij, begraaf mij. – **125** *beterde* = betreed. – **126** *Modicack*= duivelnaam – **127** *blaecooghen* = vonken met de ogen schieten. – **128** *den balch al vul* (balch = buik) = over haar hele lichaam, geheel en al. – **129** *meten* = drinken. – **130** *besluyten* = doen sluiten, ineen doen krimpen – **131** *beswilte* = bezwijm. – **132** *faelgeert* = begeeft.

MOENEN

Lucifer, hoe kan ik dit stoppen?
Ik kan schreeuwen, vuurspuwen, alles beproeven,
maar niets helpt. Ik kan niet meer snoeven
bij de andere boeven.
Kan me niet meer vertonen.
Sta op, uit naam van alle demonen
of ik smijt je subiet in de helse oven!

EMMY

O Heer, ontferm U!

MOENEN

Niet te geloven
hoe berouwen inkeer aan haar zieltje knagen.

Ik zal haar tot in de wolken dragen
en gooi haar terug van boven de bomen.
En als ze dan weer bij zal komen,
dan heeft dat trut je geluk gehad.
Mee in de lucht, jij! Zo doen we dat!

MOENEN

Hulpe, Lucifers leveren, longheren ende milte!
Nu mach ic wel borlen, **133** *blaecooghen ende huylen;*
Mijn meeninghe **134** *wil* **135** *hier al vuylen,* **136**
Onder die helsche guylen **137**
wert nu mijn daet van cleender vramen. **138**
Rijst **139** *in alder duvel namen,*
Oft ic draech u ghecoust, ghscoeyt **140** *in Cacabo.* **141**

888 **EMMEKEN**

O Heere, ontfermt u mijns!

MOENEN

Ja, eest also?
892 *Nu hoor ic wel dat achterdencken in haer gaet cnaghen;*
Tot in tswerck der wolcken wil icse draghen,
Toornen hooghe, ende worpense van boven neder;
Coemtse den te haer selven weder, **142**
So heeftse gheluck, die leelijcke vrucht. **143**
Her, **144** *her! ghi moet mede in die lucht.*

Na deze woorden droeg de duivel Moenen Emmy hoger dan welk huis of welke kerk ook de lucht in, hetgeen haar oom en alle andere omstanders zagen, in grote verwondering, want ze wisten niet wat dit alles te betekenen had.

133 *borlen* = brullen, schreeuwen. – **134** *meeninghe* = opzet – **135** *wil* = dreigt – **136** *vuylen* = vernietigd te worden. – **137** *guylen* = boeven, slempers – **138** *wert … van cleender vramen* = brengt weinig baat. – **139** *Rijst* = sta op. – **140** *ghecoust, ghescoeyt* = zoals je hier staat – **141** *Cacabo* = de helleketel. – **142** *te haer selven weder* = tot zichzelf, tot bewustzijn. – **143** *vrucht* = schepsel. – **144** *Her* = hier, vooruit.

XI Hoe Moenen Emmy van heel hoog naar beneden wierp en hoe ze haar oom herkende

Toen de duivel Moenen Emmy tot hoog boven de huizen had meegedragen,
wierp hij haar op straat met de bedoeling haar de nek te breken, hetgeen de omstanders een grote schrik bezorgde. Haar oom Gijsbrecht, die ook bij het wagenspel aanwezig was, vroeg zich verbaasd af wat dit alles te betekenen had en wie het mocht zijn die van
zo hoog naar beneden viel. Hij zei tegen iemand die naast hem stond:

Als die haar nek niet brak, heeft ze geluk.
Het brengt me toch altijd zo van mijn stuk
als ik getuige ben van iemands ellende.
Ik wilde u vragen of u die vrouw kende.

STEDELING

Wie ze is, zou ik zelf graag weten,
maar de mensen dringen hier als bezeten,
je komt er niet bij. Maar ik zal proberen,
meneer, om een opening te forceren,
wat ik altijd wel voor elkaar kan krijgen.
Kijk meneer, het vrouwtje is van d'r eigen
gevallen, bewusteloos.

OOM

Dat is geen wonder.
Help! Het bloed kruipt van boven tot onder
uit mijn lichaam weg. En O, ongelogen,
de tranen schieten me uit de ogen,
het bloed stokt in mijn aderen, ik word spierwit.
Nooit heeft me iets erger geschokt dan dit!
Vriend, ik smeek je, help me toch even.

STEDELING

Kerel toch! Wel heb ik van mijn leven,
je hebt de gelaatstrekken van een dode.

Heeftse dan hals niet ontwee, [1] *so heeftse gheluc vry;* [2]
Mijn herte crijchter onsprekelijcken druc [3] *bi,* [4]
Dat ic liden aen eenich mensche schouwe.
896 *Kendise niet? Wie es die vrouwe?*

EEN BORGHER

Ick sout gheerne sien, oft icse kende;
Maer tvolc staet hier so en dringt [5] *over ende,* [6]
Datmer niet en can bi gheraken.
900 *Coemt achter mi, heer, ic sal ons een gat maken.*
Dwaes es hi, die mi int dringhen slom [7] *acht.*
Siet heere, tvrouken leet in onmacht,
Si leyt al van haer selven.

DIE OOM

Dat en es gheen wondre.
904 *Helpt, al dbloet mijns lichaems van boven tot ondre*
Verscruypt mi, [8] *ic soudt wel betoghen.* [9]
Die tranen schieten mi uuten oghen,
Mijn aderen versterven, [10] *mijn coluer wert bleec,*
908 *Noyt en ghevoelde ic mi so weeck!*
Och vrient, slaet mijns gade, [11] *ic bids u seere.*

DIE BORGHER

Ontbeyt, [12] *wat let* [13] *u heere?*
Ghi verandert, [14] *al waerdi puer* [15] *een doot mensche.*

1 *ontwee* = (in tweeën) gebroken – **2** *vry* = waarlijk. – **3** *druc* = benauwenis, droefheid – **4** *bi* = door. – **5** *staet ... en dringt* = staat te dringen – **6** *over ende* = wanordelijk. – **7** *slom* = onhandig. – **8** *vercruypt mi* = trekt in me weg – **9** *ic ... betoghen* = dat mag ik wel zeggen. – **10** *versterven* = worden krachteloos. – **11** *slaet mijns gade* = let op me, help me. – **12** *ontbeyt* = hé, wacht – **13** *let* = scheelt. – **14** *verandert* = verandert van gelaatskleur, wordt bleek – **15** *puer* = geheel.

OOM

Ach, had de dood me maar vast ontboden,
och Magere Hein, doof mijn levenslicht!

STEDELING

Wat mankeert je toch?

OOM

Och, het is mijn nicht,
om wie ik zoveel heb moeten verdragen,
die ik na zeven jaar zoeken en vragen
hier aantref met een gebroken nek.
Aarde, ontsluit je en bedek
wie nooit meer aan het leven zal wennen.

STEDELING

Weet je zeker dat zij het is?

OOM

Zou ik haar niet herkennen?
Dacht je dat ik mijn verstand had verloren?

MOENEN

Help, kameraden met puntige oren!
Ik bepis mijn staart,
Ik ben buiten zinnen.
Ik weet niet meer wat ik moet beginnen:
nu is haar oom hier opgedoken!
Ik had haar allang de nek gebroken
als ik mijn wegen had kunnen beveiligen
tegen de gebeden van die paapse heilige.
Had ik maar de macht om hem de hel in te vegen.

STEDELING

Kijk meneer, ik zie haar nog bewegen.

OOM

Bewegen? Is er dan ondanks alles nog ...
't Is waar, ze beweegt.

EMMY

Wat gebeurt er toch?
Waar ben ik geweest en waar ben ik nu?
O Heer, ben ik nog niet verloren voor U,
zou ik door Uw genade bij U mogen komen?
Ja! Had U mij niet in bescherming genomen
met Uw almacht, die alles ten goede kan keren,
in de eeuwige pijn had ik moeten verkeren
met lichaam en ziel, voor eeuwig verlaten
door Gods genade.

DIE OOM

Om sterven dat [16] *ic in deser noot wensche!*
Och Antropos, coem en doerschiet mi lichte! [17]

DIE BORGHERE

Hoe meslaet die [18] *aldus?*

DIE OOM

Och, het is mijn nichte,
Dies ic therte vol leets ghenocht hebbe;
Dit esse, die ic wel seven jaer ghesocht hebbe.
Ey lasen, nu leyt si hier den hals verstuyct.
Och eerde, ontdoet u, ende mi beluyct;
Ick en wille [19] *niet langher ruste ghewinnen.* [20]

DIE BORGHER

Weetti wel, dat sijt es?

DIE OOM

En soudicse niet kinnen?
Oft meendi, dat ic mijn sinnen misse?

MOENEN

Hulpe, melcflessen van corte blisse! [21]
Minen steert ic bepisse van quaetheden.
Nu en weet icker gheenen raet teghen.
Dit is haer oom; hoe sal ict nu coken? [22]
Ick hadde haer langhe den hals gebroken,
Maer die bede van desen pape heylich
Maect mi den wech onveylich,
Had icker macht aen, [23] *ik souden* [24] *ter stont ter hellen voeren.*

DIE BORGHERE

Siet heere, ic siese noch roeren. [25]

DIE OOM

Verroeren! dat waer boete voer [26] *vele ghepijns.* [27]
Tes waer, si roert sekere.

EMMEKEN

Ay mi, wats mijns? [28]
Waer heb ick gheweest, of waer ben ic nu?
O Heere, sta ic ooc noch in die gracie van u,
Dat ic ter ghenaden soude moghen comen?
Ja ick, want haddi mi hier niet ghenomen
In uwer bewaernisse, [29] *alles machtich,* [30]
Ick ware in deewighe pine unsachtich, [31]
Met siele, met live, eewich versteken [32]
Uut tsheeren rijcke.

16 *dat* = expletief. – **17** *lichte* = snel. – **18** *meslaet die u* = maakt gij misbaar. – **19** *wille* = zal – **20** *ghewinnen* = krijgen. – **21** *melcflessen van corten blisse* = duivelsvloek. – **22** *coken* = klaarspelen. – **23** *aen* = over – **24** *souden* = zou hem. – **25** *roeren* = verroeren. – **26** *boete voer* = vergoeding voor – **27** *ghepijn*(s) = (doorstane) smart. – **28** *wats mijns* = wat is er met mij (aan de hand)? – **29** *bewaernesse* = bewaring, hoede – **30** *alles machtich* = almachtig. – **31** *unsachtich* = vreselijk. – **32** *versteken* = verstoten.

OOM

Kun je nog praten,
nicht Marieke, praat dan toch gauw
tegen mij, die zo menige zucht om jou
heb gezucht en zo menige klacht geklaagd
en aan menigeen menige vraag heb gevraagd
om je hier te vinden in dit gedrang
in zo'n treurige toestand.

EMMY

Bent u hier allang,
oom? O God, was het maar waar dat ik
nog dezelfde was als dat ogenblik
dat ik u het laatst zag, vóór die avonturen
die me nu zoveel angst doen verduren
voor de verdoemenis.

OOM

Nicht, je ziet het fout:
geen is verloren dan wie zich als verloren
beschouwt.
Jij verdoemd? Dat zou me met deernis vervullen.
Maar hoe kom je hier? Dat moet jij me onthullen.
En hoe kwam je daarnet door de lucht gevlogen?
Laat me dat alsjeblieft weten mogen:
nooit zag ik iemand zo hoog, zo klein.

EMMY

Oom, het zal niet gemakkelijk zijn
alles te vertellen wat ik moest beleven:

ik heb me totaal aan de duivel gegeven,
omstreeks zeven jaar met hem omgegaan,
zal u dat bestaan
in het kort verslaan,
want die zeven jaren van zonden bedrijven,
daarmee zou je boeken vol kunnen schrijven.

Geen kwaad kan het bij het mijne halen,
maar aan het einde van al die schandalen
kwam ik hier om met familie te praten,
maar toen we de stad weer wilden verlaten,

kwamen wij op de markt en ze speelden daar
't spel van Masscheroen en ik luisterde ernaar.

EMMEKENS OOM

Condi noch spreken,
Mariken nichte, so spreect teghen mi,
Die so mencih suchten om di
Ghesucht heeft, ende so menich claghen gheclaecht,
944 *Ende tallen canten so menich vraghen ghevraecht,*
Ende nu vinic u hier onder dit ghedroom [33]
In desen soberen puente. [34]

EMMEKEN

Och, sidi dit, heer oom!
Och ghehinde [35] *God, dat ic op dit pas* [36]
948 *Ware inden selven puncte,* [37] *dat ic was,*
Doen ic u leste sach, sonder dese reyse! [38]
Och, als ic mi selver overpeyse,
Ic ducht, dat ic eewich verdoempt ben.

DIE OOM

Nichte, ghi sneeft [39]
952 *Ten es niemant verloren dan die hem verloren gheeft.*
Hoe soudi so verdoempt sijn? dat waer te deerne! [40]
Maer hoe coemdi hier? dat wistic gheerne.
956 *En ghi waert vlues* [41] *in die lucht so hooghe,*
Segghet mi doch, bi uwen ghedoghe; [42]
Ick en sach noyt mensche so hoghe dat ic weet.

EMMEKEN

Heer oom, het waer mi onghereet [43]
960 *Dat ic u alle mijn aventuere soude verhaelen beschedelijc.* [44]
Ic hebbe mi den viant eens over gegheven geheelijck
Ende nae dien omtrent seven jaren met hem gegaen.
Ic en cans u niet al doen vermaen, [45] *ic wilt metten cortsten* [46]
964 *Binnen dien seven jaren mijn regiment* [47] *ende ons bedriven;*
Men souder wel boecken af scriven;
Gheen quaet en mach teghent mijen clicken. [48]
Ten eynde van alle vreemde sticken [49]
968 *Quam ic hier int lant om mijn vrienden te visiterene;*
Ende met dat wi hier doen meenden te passerene
Ende ter merct quamen, so saghic staen spelen daer

33 *ghedroom* = gedrang (van volk). – **34** *desen soberen puente* = deze treurige toestand. – **35** *ghehingde* = stond God toe – **36** *op dit pas* = nu. – **37** *puncte* = toestand, staat. – **38** *sonder dese reyse* = zonder deze reis(ervaring). – **39** *sneeft* = dwaalt, vergist u. – **40** *te deerne* = deerniswekkend, te beklagen. – **41** *vlues* = zo even. – **42** *bi uwen ghedoghe* = als je wil. – **43** *onghereet* = moeilijk, bezwaarlijk. – **44** *beschedelijc* = nauwkeurig, gedetailleerd. – **45** *doen vermaen* = vertellen – **46** *metten cortsten* = zo kort mogelijk – **47** *regiment* = levenswijze. – **48** *clicken teghen* = halen bij. – **49** *sticken* = dingen, handelingen.

En door de woorden die ik toen hoorde
kwam ik zozeer tot inkeer, dat het hem verstoorde
die mijn leidsman was, en waar iedereen 't zag
droeg hij me de lucht in.

OOM

O wee, ach, ach ...
Maar nichtje toch, was de duivel jouw heer?

EMMY

Ja oom, al zeven jaar ongeveer
heb ik mij geschikt onder zijn gebod
en daarnaar gehandeld.

OOM

Help, almachtige God!
Die boodschap doet me van schrik verstijven.
We moeten die schoft vanhier verdrijven,
want anders kom je Gods rijk nooit binnen.

MOENEN

Hé, vlekbaard, ik zou daar niet aan beginnen,
denk maar niet dat je haar van mij af kunt gappen.
Ik zal haar met huid en haar daarheen trappen
waar men geen hitte of zwavel of pek spaart.

OOM

Denk je dat, rotzak?

MOENEN

Dat denk ik, vlekbaard.
Ze is van mij, ze heeft zich overgegeven,
heeft God verlaten, is bij mij gebleven:
daarom zal ze in de hel omstandig blaken.
En jij wou me haar afhandig maken?
Je kop zal ik achterstevoren zetten.

OOM

Rotzak, dat zal ik je wel beletten:
er staan hier, dacht ik, in mijn brevier
acht à tien regeltjes op het papier
waardoor je je praatjes wel kwijt zult raken.

Tspel van Masscheroen. Ic hoorder naer.
Emmer [50] *in die woorden, die ic hoorde,*
Creech ic sulcken achterdincken, dats hem stoorde, [51]
Hi, die bi mi was, ende droech mi, daert [52] *volck sach,*
Hooghe in die locht.

DIE OOM

Ey lacen, owach!
Hoe nichte, was die viant bi u?

EMMEKEN

Jay, [53] *heer oom, ende es omtrent seven jaer nu,*
Dat ick mi voechde onder sijn ghebot [54]
Ende met hem ghewandelt hebbe.

DIE OOM

Hulpe, almoghende God!
Daenhoren doet mi dlijf vergruwen. [55]
Dien gast [56] *moeten wi van u stuwen,* [57]
Soudi ghewinnen [58] *Gods rijcke hueghelijck.* [59]

MOENEN

Ey pleckaert, [60] *dat en es niet mueghelijc,*
Dat ghi mi van haer sout vervremen. [61]
Alst mi past, ic salse met huye [62] *met haer nemen*
Ende draeghense, daermen selden solfer of pec spaert. [63]

DIE OOM

Soudi, fel [64] *gheest?*

MOENEN

Ja ick, hoeresoen pleckaert;
Si es mine, si heeft haer selven over ghegheven,
Den Oppersten af ghegaen [65] *ende mi bi ghebleven,*
Daer om moetsi ten helschen gloede blaken.
Ende, soudise mi meinen tongoede [66] *maken?*
Ick soude u hals ende beenen verpletten.

DIE OOM

Fel gheest, dat sal ic u wel beletten.
Ic hebbe hier, meen ick, in minen brevier
Acht oft tien regulen in een papier;
Si selen u schier doen anders wrimpen. [68]

50 *Emmer* = en juist. – **51** Dat hij er verstoord om was – **52** *daert* = daar waar, terwijl. – **53** *Jay* = ja.. – **54** *ghebot* = gezag.. – **55** *vergruwen* = ijzen, huiveren.. – **56** *gast* = kerel. – **57** *stuwen* = verdrijven.. – **58** *Soudi ghewinnen* = indien gij wilt verwerven. – **59** *hueghelijck* = zalig. – **60** *pleckaert* = kaalgeschoren kruin van de priester. – **61** *vervremen* = scheiden, aftrekken. – **62** *huye* = huid. – **63** *daermen. .. spaert* = de hel. – **64** *fel* = wrede, kwaadaardige. – **65** *af ghegaen* = verloochend, verraden. – **66** *tongoede* = afhandig. – **67** *schier* = vlug – **68** *wrimpen* = grijnzen, gezicht trekken.

MOENEN

Ach, ach! Hij wil een wild zwijn van me maken!

Nu moet ik dus uit twee kwaden kiezen.
Alle duivels, als ik die trut ga verliezen,
krijg ik op mijn donder met een gloeiende roede.
Ik bijt op mijn kiezen van pure woede,
ik blaas hete vonken uit mijn bakkes en oren,
waardoor eenieder kan zien en horen:
als ons streven de Here God niet zint,
zijn we niets dan wind.
Ik moet, ben ik bang, van die zielen scheiden.

OOM

Kom, nicht Marieke, ik zal jou begeleiden
naar de deken hier, die een vuur zal stoken.
Al je botten zijn, denk ik, gebroken,
toen hij je liet vallen van boven de daken:
je bent zwaargewond.

EMMY

Kan ik me niet druk om maken.
Dit lijden, oom, is een peulenschil,
omdat ik voortaan lijden wil
tienduizend maal meer, met geen pen te beschrijven,
als dat mij weer in Gods armen kan drijven.
Ik wil alles wel doen, om dan
genade te krijgen.

OOM

Blijf bij dat plan
opdat Gods rijk het jouwe zal wezen.
Je kunt elke dag in de bijbel lezen:
niets kan méér hoop op de hemel geven
dan berouw in het laatste uur van je leven.

MOENEN

Och, och mijn borstelen **69** *risen, mijn haren*
crimpen **70**
Mits dat **71** *hi daer leest; wat sal ick verkiesen?* **72**
Bi Modicaeck, **73** *moete ic dese verliesen.*
Hoe sal ick doergoyt **74** *zijn met gloeyende wappers!* **75**
Van quaetheyden so bijt ci op mijn knappers; **76**
Uut ooren, uut bachuse blasick helsche spercken. **77**
Hier aen mi machmen nu mercken,
Al ons opset den oppersten Here verdriet,
So es on dinghen **78** *min dan niet.*
Ick ducht, ic van deser sielen sal moeten scheeden.

DIE OOM

Ga wi, Mariken nichte, ic sal u gaen leeden **79**
Hier totten deken, een vier doen stoken.
Ic dencke wel, u leden zijn u al **80** *ghebroken,*
Mits dat **81** *hi u so vuerde ende weder liet vallen:*
Ghi moet seer gequetst zijn.

EMMEKEN

Ick en achs niet medallen **82**
Dit liden, heer oom; dies gheen verhael. **83**
Ick ben willich te liden tien dusent mael
Meer dan pennen souden connen ghescriven, **84**
Mach Gods ontfermen aen mi becliven. **85**
Mi en ruect **86** *wat ic doe, mach ic eens* **87** *troost*
Verwerven ende gracie.

DIE OOM

Blijft in dat propoost, **88**
Ick verseker u Gods rijcke, tuwer kueren. **89**
Wi lesent deghelijcx **90** *in die Schriftuere:*
Om te verwerven Gods glorie puere,
Niet voer **91** *een heerlijc* **92** *berou ter letster huere.* **93**

Hierna ging Gijsbrecht met zijn nicht naar alle geleerde priesters van de stad Nijmegen. Maar geen priester, hoe geleerd, hoe deskundig, hoe heilig en hoe devoot ook, waagde het na het horen van de zaak haar haar schuld kwijt te schelden of haar enigerlei boetedoening op te leggen, zo angstaanjagend en onmenselijk waren haar zonden. Hetgeen hen allen zeer bedroefd maakte.

69 *borstelen* = stekelharen – **70** crimpen = trekken zich samen. – **71** *Mits dat* = door wat – **72** *verkiesen* = beginnen. – **73** *Modicack* = duivelsnaam. – **74** *doergoyt* = afgeranseld – **75** *wapper* = geselriem. – **76** *knappers* = tanden. – **77** *spercken* = vonken. – **78** *dinghen* = ondernemen, streven – **79** *leeden* = brengen. – **80** *al* = geheel. – **81** *Mits dat* = doordat. – **82** *achs niet medallen* = geef er in 't geheel niet om. – **83** *dies gheen verhael* = daarover hoeft niet (meer) te worden gesproken. – **84** *ghescriven* = uitschrijven. – **85** *aen mi becliven* = mij toekomen, gegeven worden. – **86** *Mi en ruect* = ik geef er niet om – **87** *eens* = eenmaal. – **88** *propoost* = voornemen. – **89** *tuwer kueren* = zoals gij wenst. – **90** *deghelijcx* = dagelijks. – **91** *Niet voer* = (gaat er) niets boven – **92** *heerlijc* = eerlijk – **93** *ter lester huere* = op het laatst (vóór het sterven).

XII Hoe Gijsbrecht met zijn nicht naar Keulen reisde

De volgende ochtend vroeg kleedde Gijsbrecht zich aan alsof hij een mis had willen opdragen. En nadat hij het waardige gebenedijde Heilig Sacrament ter hand had genomen, begaf hij zich met zijn nicht Emmy op weg naar Keulen. En de duivel Moenen volgde hen van ver, maar hij durfde vanwege de kracht van het Heilig Sacrament niet dicht bij hen te komen of enig contact te zoeken met Emmy. Wel gooide hij zo nu en dan een stuk van een eik of een andere boom naar beneden teneinde die twee de nek te breken. Maar Onze-Lieve-Heer stak daar een stokje voor omdat Emmy dagelijks een gebedje opzei ter ere van Onze-Lieve-Vrouwe. Zo hebben Emmy en haar oom die lange reis naar Keulen gemaakt, waar Emmy bij de bisschop biechtte. Maar de bisschop en zijn raadgevers waren ten einde raad, toen de bisschop niet in staat bleek te zijn om haar een zo onmenselijke en grote zonde kwijt te schelden.

XIII Hoe Emmy en haar oom naar Rome reisden en hoe Emmy daar biechtte bij de paus

Hierna namen Emmy en haar oom afscheid van de bisschop en ze zijn van Keulen naar Rome gegaan, waar ze na een lange en moeilijke reis aankwamen. En Emmy biechtte bij de paus en zei met tranen in haar ogen:

O plaatsvervanger van God, u die God op aarde bent, een grotere zondaar dan ik is
op aarde niet bekend, voor eeuwig toch verbannen uit de hemelse genade.

PAUS

Waarom dat, kind?

EMMY

Als minnares van de kwade
ben ik met hem geweest, meer dan zeven jaren,
waarin wij samen reisden, altijd samen waren
waar we maar wilden, waarin hij kort en goed
met mij gedaan heeft wat een man met zijn vrouw doet,
dus het is met schroom dat ik u benader.

PAUS

Kind, met de helse duivel?

EMMY

Ja, vader.

PAUS

En wist je dan wel dat de dader de duivel was?

Emmy

Ja. 'k mag mijn lot beklagen.

PAUS

Hoe kon je je met de duivel misdragen
als je wist dat hij het was?

EMMY

Vader, de weelderige dagen,
het grote geld, het grote bezit
dat hij me gaf, ik verzeker u dit,
maakte dat ik deed wat me nu doet rillen.
Aan al mijn wensen, aan al mijn grillen
is hij steeds tegemoetgekomen,
maar wat me het meest de moed heeft ontnomen,

O Stadthouder van Gode, ja God op deerde, [1]
somen ons gewaecht, [2]
Gheen sondigher dan mi deerde en draecht,
Eewich ghesloten, duchtic, uuter hemelscher balie. [3]

DIE PAUS

Waer om dat, kint?

EMMEKEN

Ic ben sduvels amie [4]
Ende gheweest hebbe bat [5] *dan seven iaren,*
Met hem gewandelt, [6] *ghegaen, ghevaren,* [7]
Daert ons beliefde, zijt dit bedrijf vroet, [8]
Met hem ghedaen so man ende wijf doet.
Maghic mi dan niet wel ontstellen?

DIE PAUS

Wat dinge, [9] *kint? met den viant vander hellen?*

EMMEKEN

Ia, vader lofsaem. [10]

DIE PAUS

Ende wistet ghi wel, als hi bi u quam,
Dat die viant was?

EMMEKEN

Och ja ick, dat doet mi claghen!

DIE PAUS

Hoe condi ghi u metten viant ontdraghen, [11]
Als ghi wist dat hijt was?

EMMEKEN

Vader, die goede daghen, [12]
Tgrote ghelt, ende tgrote [13] *goet,*
Dat hi mi dede hebben, zijt des wel vroet, [14]
Dat deet mi doen, al doet mi nu vereysen;
Ic en conde ghedincken noch ghepeysen,
Hi en [15] *deet mi hebben te mijne behoeve.*
Ende noch dat alder meeste, daer ic mi om bedroeve,

1 *God op deerde* = plaatsvervanger van God – **2** *somen ons ghewaecht* = naar men ons leert. – **3** *balie* (balië, baelgie) = rijk, rechtsgebied. – **4** *amie* = lief, vriendin. – **5** *bat* = meer. – **6** *gewandelt* = verkeerd – **7** *ghevaren* = gereisd, opgetrokken. – **8** *zijt ... vroet* = weet, besef de aard van. – **9** *Wat dinge* = wat – **10** *lofsaem* = eerwaardig. – **11** *ontdraghen* = ophouden. – **12** *goede daghen* = het goede leven. – **13** *Tgrote* = het vele. – **14** *zijt des wel vroet* = weet het wel. – **15** *Hi en* = of hij.

wat mij verdriet geeft, aan één stuk door,
is dat menigeen het leven verloor
op de plaatsen waar ik was met mijn reisgenoot:
meer dan tweehonderd vonden de dood,
eerwaarde vader, verloren het leven
mede door mij.

PAUS

Dat God hulp moge geven!
Jij hebt toch geen leven meer na zulke daden.

EMMY

O vader, is 't mogelijk, wil u beraden,
doe mij een boetedoening verdragen
zo streng als 't maar kan.

PAUS

Hoe zou ik het wagen
zo diep te tasten in de barmhartigheid des Heren?

Wat? Moest jij met de duivel verkeren?
In geen biecht hoorde ik ooit zulke zonden.

En daarbij heb je streken uitgevonden
die velen het leven deden verliezen!
Ik weet geen boetedoening te kiezen,
voor zoiets zondigs bestaat geen straf,

jij duivelshoer. .. 't is bij de beesten af.
O Godheid grondeloos, vol genade,
wat moet ik aan met deze misdaden?
Zwaarbeladen is nu mijn geest.
U die eeuwig rechtvaardig bent geweest,
geeft U mij inspiratie ... wat moet ik beginnen ...
Wacht even: daar schiet me iets te binnen ...
Jouw verdoemenis zou me verdriet doen, meid.
Roep de priester die jou begeleidt
en ik zal jou je boetedoening geven.

EMMY

Waar bent u, oom?

OOM

Ik stond hier al even,

Ende dat mi int herte den meesten toren [16] gheeft,
Dats, dat so menich mensche dlijf [17] verloren heeft
Ter plaetsen, daer wi hebben verkeert.
Over die twe hondert, vadre gheert,
Sijnder om minen wille vermoort ende doot bleven
Als voer ende naer. [18]

DIE PAUS

Hulpe, Godheyt verheven!
Doer sulcke stucken [19] moechdi wel leven onhuegelic. [20]

EMMEKEN

O vader, soect mi raet, eest moghelijc,
Ende stelt mi penitencie eer wi verporren. [21]
Mi en ruect, [22] hoe stranghe si es.

DIE PAUS

Ick en sal nau [23] dorren [24]
So diep tasten in [25] die ontfermhertichеit ons Heeren. [26]
Wat! soudi biden viant verkeeren!
Sulcken sonden en quam mi noyt voren in biechten.
Ende dan noch voort, [27] doer dijn bedriechten [28]
So menighen doen dlijf verliesen!
Ic en weet wat penitencie kiesen
Stranghe ghenoech teghen sulcken wercken sondelijc:
Bi den viant te sine, tes te hondelijc! [29]
O Godheyt ongrondelijc, vol ghenaden.
Wilt mi doch in dit stuc [30] beraden! [31]
Ic ben puer [32] beladen in minen sin. [33]
O rechter inder rechtveerdicheit, sent mi doch in
U inspiracie uut uwer hoochster glorie!
Hola, mi compt daer in mijn memorie ... [34] [35]
Mi waer leet, waerdi verdoemt.
Roept den priester, die met u comt,
Dan suldi u penitencie hooren.

EMMEKEN

Waer sidi, heer oom?

DIE OOM

Ic stae hier voren. [36]

16 *toren* = verdriet. – **17** *dlijf* = het leven. – **18** *Als voer ende naer* = voor en na, telkens. – **19** *stucken* = misdaden – **20** *onhuegelic* = in droefheid. – **21** *verporren* = weggaan. – **22** *Mi en ruect* = ik geef er niet om – **23** *nau* = ternauwernood – **24** *dorren* = durven. – **25** *tasten in* = peilen, onderzoeken, – **26** een beroep doen op. – **27** *dan noch voort* = bovendien – **28** *bedriechten* = streken. – **29** *hondelijc* = beestachtig. – **30** *stuc* = zaak, aangelegenheid – **31** *beraden* = raad geven. – **32** *puer* = geheel en al – **33** *beladen... sin* = in verlegenheid. – **34** *mi... memorie* = daar valt me iets in – **35** *memorie* = zin, gedachten. – **36** *hier voren* = voor de deur.

benauwd en bang, want ik weet nog niet
hoe dit alles afloopt.

PAUS

Hoor wat ik gebied:
het zou me verdriet doen, mijn hart bezwaren,
als iemand verloren ging die we 't konden besparen,
en God de Heer zou dat zien als een schande.
Kijk, hier zijn drie ijzeren banden.
Omsluit met de grootste van de drie haar hals,
en de andere twee, sluit die vast om haar armen.
Ze zal ze dragen, deze ringen, zoveel dagen
tot ze versleten zijn of het begeven.
Dan pas worden de zonden vergeven:
mét die banden zal ze haar zonden kwijt zijn.

OOM

Het zal dus pas over zeer lange tijd zijn
dat er verlossing komt voor haar,
want de banden zijn zo ruw, grof en zwaar,
die zullen in honderd jaar nog niet slijten
tot driekwart van hun dikte.

PAUS

Als zij zich zal kwijten
van haar boetedoening, er werk van zal maken,
denk ik dat die banden los zullen raken,
van hals en armen af zullen komen.
Maak ze goed vast.

OOM

Vader, ik heb me voorgenomen
dat de sluiting zo vast zal zijn en zo sterk
dat die niet losgaat dan door Gods werk.

U, wie alle priesters eer moeten bewijzen,
u gaan we verlaten om terug te reizen
uit uw paleizen naar vanwaar we kwamen
om u te mogen bezoeken.

PAUS

Amen.
God zal jouw lijden steeds draaglijker maken.

Vol drucx, vol ancxten, tot dat ic weet,
Hoe dat vergaen sal.

DIE PAUS

Nu hoort naer bescheet: [37]
Mi waer leet, ende twaer ooc wel om deeren, [38]
Dat yemant verloren ware, constment ontberen, [39]

Ende God en soudts oock niet gheerne ghehingen. [40]
Siet daer sijn drie yseren ringhe;
Den meesten [41] *suldi haer sluiten aenden hals,*
Dander, sonder veel ghescals, [42]
Sluyt die aen haer armen, wel vast ende stranghe, [43]
Ende die ringhen moet si draghen also langhe
Tot datse versleten sijn, of datse van selfs af vallen.
Dan werden haer sonden vergheven sijn.

DIE OOM

Dat sal, duchtic, noch eenen langhen tijt zijn.
Eer si van selfs sullen sitten of, [44]
Want si sijn so ruide, [45] *swaer ende grof;*
In hondert iaren en souden si so vele niet sliten
Als tvierendeel vander dicten.

DIE PAUS

Si mach haer so quiten [46]
In hertelike penitencie volstaende, [47]
Dat si van selfs wel selen sijn afgaende
Vanden armen en vanden halse.
Maer doetser vast aensluyten.

DIE OOM

Wel vadre, ic salse
So vast daer aen doen sluiten ende so sterck,
Dat si nemmermeer en ontgaen, [48] *ten waer Gods werck.*
O priester ende clerck [49] *boven alle staten,* [50]
Bi uwer ghenaden [51] *willen wi u laten* [52]
Ende reysen weder onser straten tonsen lande nedere, [53]
Van daer wi quamen.

DIE PAUS

Die hoochste bevredere [54]
Die wille dijn liden maken so lancx so [55] *sochtere.*

37 *bescheet* = uitspraak. – **38** *om deeren* = betreurenswaardig, jammer. – **39** *ontberen* = vermijden. – **40** *ghehinghen* = toestaan. – **41** *den meesten* = de grootste. – **42** *sonder ... ghescals* = rustig, zonder tegenstribbelen. – **43** *stranghe* = vast, nauwsluitend. – **44** *sitten of* = afvallen. – **45** *ruide* = ruw. – **46** *haer quiten* = zich van zijn schuld kwijten, zich inspannen. – **47** *volstaende* = volhardend. – **48** *ontgaen* = losgaan. – **49** *clerck* = geestelijke – **50** *boven alle staten* (staten = standen) = opperste. – **51** *Bi uwer ghenaden* = met uw verlof – **52** *laten* = verlaten. – **53** *nedere* = stroomaf (langs de Rijn). – **54** *bevredere* = beschermer, behoeder. – **55** *so lancx so* = hoe langer hoe.

EMMY

Adieu, heilige vader!

PAUS

God moog' over je waken
en blijf volharden in boetedoening,
want dat leidt hierboven tot verzoening.
Boetedoening wordt er geprezen,
en meer dan alles waarover we lezen,
kan boetedoening verdriet genezen.

EMMEKEN

Adieu, heilighe vader!

DIE PAUS

Gaet in Gods hoeden, dochtere,
Ende blijft volstandich [56] *in u penitencie.*
Want hier boven in die hoochste excelencie [57]
Es volstandighe penitencie seer ghepresen:
Boven alle dinghe, daer wi aflesen
Mach penitencie veel griefs ghenesen.

Zo heeft de paus Emmy een boetedoening opgelegd. En haar oom liet de banden meteen zo vast om haar hals en armen sluiten, dat die er van haar levensdagen niet meer af zouden kunnen zonder toestemming en wonderbaarlijk ingrijpen van Onze-lieve-Heer.

56 *volstandich* = volhardend. – **57** *die hoochste excelencie* (excelencie = heerlijkheid) = de hemel.

XIV Hoe Emmy uit Rome vertrok en hoe ze non werd in het klooster voor bekeerde zondaressen in Maastricht

Toen Emmy de banden omhad waar u over hoorde, vertrok ze met haar oom uit de stad Rome en ze reisden zo lang door tot ze in Maastricht kwamen, waar Emmy op voorspraak van haar oom non werd in het klooster voor bekeerde zondaressen. Nadat hij haar daar aan onderdak had geholpen, nam hij afscheid van haar en reisde hij naar zijn streek terug. waar hij nog vierentwintig jaar leefde nadat hij zijn nicht in het klooster aan onderdak geholpen had. en hij bezocht haar daar zolang hij leefde eenmaal per jaar.

XV Hoe de engel Gods Emmy's banden van haar armen en hals verwijderde

Emmy leefde in het genoemde klooster zo heilig en deed zo streng boete, dat de barmhartige Christus haar al haar zonden vergaf en terwijl ze lag te slapen een engel naar haar toe stuurde, die haar banden verwijderde. Hetgeen Emmy erg blij maakte, zodat ze zei:

Lange nachten heeft niemand lief
die bedrukt is door zwaarmoedigheid.
De slaap brengt onrust en menige grief,
angstaanjagende dromen, ongerief.
Zo gaat het me vaak, al een lange tijd.
Maar wie zal mij zeggen waar dat toe leidt,
wat in mijn droom mijn ogen zagen?
Uit een hel vol haat en nijd
werd ik naar boven in de hemel gedragen.
Witte duiven, ik hoorde hun vleugelslagen,
sloegen mijn banden eraf met hun vlerken.
Maar wacht, wat zie ik? God, mag ik vragen,
kan ik Uw hoge genade zien dagen?
Mijn banden zijn weg, dat kan ik goed merken.

Ze liggen naast me. O goddelijke werken,
die een schild zijn dat ons op wondere wijze

beschermt, geen woorden die u genoeg prijzen
en eren konden.
O mens vol gebreken en vol zonde,
beschouw dit als een waardig exempel,
en laten we daarom de niet te doorgronden
almachtige God onze lof verkonden.
Want weldaden brengen ons over de drempel
van Gods eeuwige tempel.
Vrienden van God, die hier toeschouwer waren,
zo is het gebeurd, voor vele jaren,

Langhe nachten zijn selden den ghenen lief,
Die druck int herte hebben oft swaermoedicheit.
Sijn slapen es grote onruste of meerder grief, 1
Swaer droomen verscrickende 2 *of sulcken meskief.* 3
Mi ghebuert vele alsulcken onspoedicheyt. 4
Wi sal mi segghen die rechte bevroedicheyt 5
Van minen droome, daar ick in heb ghelegen?
Mi dochte, ic was genomen uuter helscer gloedicheyt 6
Ende van daer boven inden hemel ghedreghen.
Daer quamen mi vele witter duyven teghen,
Die sloeghen mijn banden 7 *af met haren vlercken.*
Ontbeyt, 8 *wat sie ic? O Godheyt vol seghen,*
Heb ic u hoghe ghenade vercreghen?
Och, ia ic, mijn banden zijn af, somen 9 *mach mercken,*
Si ligghen hier neven mi. O godlike wercken,
Wat crachtiger schermschilt sidi tegen tvercrancken! 10
Dies 11 *en can men u nemmermeer voldancken* 12
The gheenen stonden.
O mensche vol ghebreken ende vol sonden,
Den almoghende God eewighen lof vermonden 13

Naer u 14 *arm macht seer sempele.*
Weldaet 15 *dient wel ghedaen in Gods tempele.*
In deser manieren, Gods vrienden vercoren, 16
So es dit ghebuert hier te voren,
Sonder faute, 17 *al eest dat den menigen* 18
luegelijc 19 *dinct.*

1 *meerder grief* = nog groter kwelling. – **2** *verscrickende* = angstaanjagend – **3** *meskief* = narigheid. – **4** *onspoedicheyt* = ongemak. – **5** *bevroedicheyt* = betekenis. – **6** *gloedicheyt* = gloed. – **7** *banden* = boeien. – **8** *Ontbeyt* = maar! – **9** *somen* = zoals men. – **10** *tvercrancken* = verloren gaan, verkwijnen. – **11** *Dies* = daarom – **12** *voldancken* = genoeg danken. – **13** *vermonden* = verkondigen. – **14** *Naer u ...* = naar uw gering en zeer beperkt vermogen. – **15** *Weldaet* = het goede, goede werken. – **16** *vercoren* = geliefde. – **17** *Sonder faute* = werkelijk, ongelogen – **18** *den menigen* = menigeen – **19** *luegelijc* = leugenachtig

al doet het u misschien als leugens aan.
Maar dan moet u maar naar Maastricht toe gaan,
naar de zondaressen: wat je daar kunt zien,
is Emmy's graf, waar bovendien
wat er van de drie banden is overgebleven

zich bevindt, met daaronder geschreven
hoe zij boete deed en haar zonden betreurde,
en hoe en wanneer dit alles gebeurde.
Sinds ik dat heb gezien, houd ik alles voor waar.
Ze leefde nog ongeveer twee jaar
toen ze van haar banden verlost was, altijd
boete doende en een voorbeeld van vlijt
om de Opperste Koning te behagen.
Aanvaard daarom, zonder te klagen,
de bescheiden les, uit liefde ontstaan,
en dat allen de hemel in mogen gaan!
Amen

Ende **20** *ghi noch te Maestricht in stede ghinct*
Ten bekeerden sonderssen, daer soudi sien
Emmekens graf, ende boven dien
Die drie ringhen boven haren grave,
Ende onder dir ringhen ghescreven met letteren gave, **21**
Haer regnacie **22** *ende penitencie, die si besuerde,* **23**
Hoe ende wanneer dit ghebuerde.
Doer die teekenen houdic dit te bat **24** *voerwaer.*
Si leefde noch omtrent twee iaer,
Na dat haer banden af spronghen,
was mi geseyt,
Altoos penitencie doende ende neerstichеyt
Om den oppersten coninck te behaghene.
Neemt alle danckelick, **25** *sonder clagene* **26**
Dit slecht bewijs; **27** *ionste deet bestaen,* **28**
Op dat wi die hemelsce glorie moghen ontfaen.
Amen.

20 *Ende* = indien. – **21** *gave* = duidelijk geschreven. – **22** *regnacie* = levenswijze – **23** *besuerde* = doorstond. – **24** *te bat* = te meer. – **25** *Neemt ... danckelick* = aanvaardt in dank – **26** *sonder clagene* = welwillend. – **27** *dit slecht bewijs* = deze eenvoudige les – **28** *ionste deet bestaen* = uit liefde of genegenheid werd het gemaakt.